

veder theater
training
coaching

10 jaar Veder 2005 - 2015

10 jaar wederkerig contact

Van huiskamervoorstelling naar contactmethode

veder

*theater
training
coaching*

7	Inleiding
8	Over de twee tijdsbegrippen Kairos en Chronos
10	Over het levensverhaal van Veder
16	Over de schoonheid van contact: de ontmoeting
18	Over de ontwikkeling van de Veder Methode
20	Over de artiesten die met de Veder Methode werken
24	Over de Veder Contact Methode in de dagelijkse zorg
25	Over de essentie van de Veder Contact Methode
26	Over de bijdrage van wetenschappelijk onderzoek
29	Onderzoek naar de implementatie van de Veder Contact Methode
30	Over borging en duurzame ontwikkeling

35	Bijlagen:
1.1	De Veder Methode: Contact maken door middel van theater Uit: Denkbeeld (2011)
2.1	Theorie theater en de theatrale prikkels Uit: Evaluatie van de Veder Methode (2010)
3.1	Facts & figures
4.1	Met dank aan sleutelfiguren en gecertificeerden van de zorgorganisaties

---

50	Dankwoord
----	-----------

*Er is wel eens zo'n avond
Dat over het gras in de tuin
het mooiste licht strijkt
dat er is: laat laag licht
En dan denk ik
dit was het dus
en het komt nooit meer terug
Maar wat geeft het*

Strofe uit Laag licht
Rutger Kopland

INLEIDING

Op 21 december 2005 werd stichting Theater Veder opgericht, een jaar na de moord op cineast Theo van Gogh. Die periode was roerig en een essentiële vraag hield me bezig: hoe maak je nou echt contact?

In 1990 ben ik afgestudeerd aan de theaterschool op het toneelstuk "De witte steen" van scenarioschrijfster Marguerite Duras. Zij stelt dat de mens onvermogen is om echt contact te maken, om de ander echt te bereiken. In mijn hart ben ik het dikwijls met haar eens. Desondanks heb ik mijzelf de afgelopen tien jaar als doel gesteld om een bijdrage te leveren aan de vermogende mens die echt contact maakt.

In 2005 is de missie van Theater Veder geformuleerd: het maken van wederkerig contact met kwetsbare doelgroepen die daar door hun aanvoering of maatschappelijke positie moeite mee hebben. Veder doet dit door het verspreiden van de Veder Methode, een contactmethode die werkt. Hierbij staat de kracht van de communicatie centraal. De kernwaarden van onze organisatie zijn kracht, kwetsbaarheid kunde en kunst. Onze visie hierbij is dat door het tonen van kwetsbaarheid en inzet van de middel en kunde er een krachtige vorm van communicatie en contact kan ontstaan. We willen hierbij graag een lerende organisatie zijn.

Begin 2006, tijdens de eerste bestuursvergadering, stelde ik dat ik een project wilde ontwikkelen voor mensen met dementie, een verstandelijke beperking, of een psychiatrische aanvoering zoals autisme. Muziek en theater zouden hierbij een grote rol moeten spelen vanwege het contact-versterkende effect.

Toen mij de vraag werd gesteld waarom ik niet gewoon begon, antwoordde ik dat ik eerst op zoek wilde naar een zakelijk leider. Bij toeval kwam Marjolein Bodegraven op mijn pad. Zonder haar had de methode niet

ontwikkeld kunnen worden voor bovenstaande doelgroepen. Om deze reden is in dit magazine een artikel opgenomen over onze samenwerking en daarin de ontwikkeling van de organisatie Theater Veder.

Een doel dat ik voor de toekomst voor ogen heb, is dat theater, gebruikt als middel, een duurzame bijdrage levert aan verankering van Vederlicht contact binnen de samenleving. Uniek is daarbij dat Veder in dit streven poëzie en muziek inzet om sociaal isolement te doorbreken.

Wetenschappelijk onderzoek naar de toepassing van de Veder Methode heeft het positieve effect aangetoond van de methode zowel voor het welzijn van ouderen als voor het werkplezier van mensen die hen verzorgen. Maar ook met eigen ogen zien we hoe mensen opbloeien en we horen van medewerkers dat de methode hun dagelijkse contact met de ouderen versterkt. Het geeft mij persoonlijk inspiratie te merken dat de oplossingen die wij willen aandragen voor een structureel probleem, effectief blijken. Het is dankzij de medewerking van heel veel mensen de afgelopen tien jaar mogelijk geworden dat de Veder Methode zich heeft kunnen ontwikkelen tot de methode die het nu is. Iedereen die daaraan heeft bijgedragen wil ik bedanken voor het gestelde vertrouwen, de humor, het luisterende oor, de opbouwende kritische noten en het geduld.

Naast Marjolein Bodegraven wil ik graag in het bijzonder Sylvia de Jong, Helma Snelooper-Arendsen en Joséphine Noyons bedanken, die vanaf het allereerste begin bij de ontwikkeling van de Veder Methode betrokken zijn geweest. Zij zijn voor mij als veren die meevliegen tot aan de horizon.

Amsterdam, december 2015,
Marieke Westra

Sechzig Federn sind ein Flügel

Volker R. Hedwig

OVER DE TWEE TIJDSBEGRIPPEN KAIROS EN CHRONOS

Toen ik als verpleegkundige werkzaam was, merkte ik dat het mij vaak niet lukte om oudere patiënten op een goede manier te bereiken. Vaak omdat er 'geen tijd' was. Een universeel probleem waarmee mijn collega's en ik een dagelijkse strijd voerden. Behalve een opleiding tot verpleegkundige, heb ik ook de theaterschool gedaan. Op die school ontdekte ik dat de theatrale prikkel een heel goed instrument is om contact te maken, zonder dat het extra tijd kost. Om dit idee verder te ontwikkelen heb ik onder andere stichting Theater Veder opgericht, die zich richt op kwetsbare doelgroepen zoals mensen met dementie, een verstandelijke beperking en psychiatrische aandoeningen als autisme.

Tegenover zorgzwaarte en stopwatchzorg plaats ik vederlichtheid en tijd die vliegt. Wie kent niet de uitdrukking *Time flies when you're having fun?*

De oude Grieken kenden twee begrippen van tijd: *chronos* en *kairos*. *Chronos* is chronologische tijd. De ene minuut die de andere opvolgt. *Chronos* heeft mijns inziens te maken met klokken, druk en deadlines. *Chronos* controleert en houdt vast. *Kairos* daarentegen is het juiste moment, waarmee een moment van onbepaalde tijd wordt bedoeld waarin iets speciaals gebeurt. *Kairos* heeft voor mij te maken met poëzie, passie, eerbied, aandacht, vreugde, flow, schoonheid en troost. *Kairos* laat los. *Kairos* vraagt om ruimte, zodat de tijd genoten kan worden. In *kairos* mogen we zijn en kunnen we contact maken met het goddelijke in onszelf. *Chronos* is dus een kwantitatief begrip, en *kairos* een kwalitatief begrip.

Het idee achter de Veder Methode is dat er tussen de hierboven beschreven begrippen een brug wordt geslagen. Het is een methode waarmee via theatrale prikkels persoonlijk contact

tot stand wordt gebracht. Na een een-op-een begroeting worden de theatrale middelen gebruikt om te appelleren aan het langetermijngeheugen. Er wordt herinnerd aan vroeger, teruggeisd in de tijd. Ouderen zijn vaak verdwaald in een voor hen onbegrijpelijke wereld, met eisen waaraan ze niet meer kunnen voldoen. Hierdoor verliezen zij hun zelfvertrouwen.

Door terug te gaan in de tijd, herinneringen op te halen, vinden ouderen hun identiteit en hun zelfvertrouwen terug. Er ontstaat een *kairos*-moment dat een positieve bijdrage levert aan het gevoel van welzijn en welbevinden. Dit gevoel wordt vervolgens meegenomen naar het hier en nu. Hedendaagse liederen en gedichten vertolken de emoties van de ouderen, en die emoties kunnen daardoor een plek krijgen. Tot slot nemen wij afscheid.

Het contact wordt geritualiseerd. Er vindt een ontmoeting plaats die de persoonlijkheid van de ouderen opnieuw bekrachtigt. Hierdoor zijn zij geneigd zich meer open te stellen voor de zorgrelatie. De zorgverlening verloopt dus soepeler en sneller.

Tijd nemen voor *kairos*, levert tijdswinst op in *chronos*. Bovendien heeft deze systematische, geritualiseerde manier van werken een positief effect op het werkplezier van verzorgenden. Doordat er wezenlijk en wederkerig contact met de ouderen plaatsvindt, verloopt de zorgverlening plezieriger. De voldoening die hieruit voortvloeit heeft een universeel karakter en sluit aan op de vijfde laag van de piramide van Maslow (zingeving en betekenis).

Door Marieke Westra

*Er is geen tijd.
Of is er niets
dan tijd?*

Maria Vasalis

Kom zo bij u

*Kom zo bij u, kom zo bij u
aanstonds, straks, weldra, niet nu
zijn nog twintig wachtenden voor u
kom zo bij u
help u dadelijk op de been
moet eerst ergens anders heen
zoek alvast uw rechterschoen
ik moet eventjes wat doen
kom zo bij u, kom zo bij u*

*'k wou alleen maar even zeggen
dat de zon zo prachtig schijnt
dat je haar zo vrolijk danst
als je om de hoek verdwijnt
'k wou alleen maar even vragen:
zie je daar die regenboog?
want je kijkt alleen maar voor je
en niet al te vaak omhoog
maar een oogwenk en ik verander
als je terugkomt ben ik een ander
da's 't vreemde van de tijd
soms lijkt ze wel een eeuwigheid*

*Kom zo bij u, kom zo bij u
aanstonds, straks, weldra, niet nu
zijn nog twintig wachtenden voor u
kom zo bij u
help u dadelijk op de been
moet eerst ergens anders heen
zoek alvast uw rechterschoen
ik moet eventjes wat doen
kom zo bij u, kom zo bij u*

*'k wou alleen maar even zeggen
dat je mooi bent als je lacht
als je me in 't voorbij gaan aanraakt
zijn je handen zijdezacht
'k wou alleen maar even vragen
om nog eventjes te blijven
en je naam in een hoek
van mijn herinnering te schrijven
kijk over je linkerschouder
als je terugkomt ben ik ouder
da's 't vreemde van de tijd
soms lijkt ze wel een eeuwigheid*

*Kom zo bij u, kom zo bij u
aanstonds, straks, weldra, niet nu
zijn nog twintig wachtenden voor u
kom zo bij u
help u dadelijk op de been
moet eerst ergens anders heen
zoek alvast uw rechterschoen
ik moet eventjes wat doen
kamt u zelf vast uw haar
als u klaar ben belt u maar
moet nu nu al op de po?
hou even op, ik help u zo
er is een cliënt verdwaald
u wordt dadelijk opgehaald
oh, ik ben uw zorgmap kwijt
zoek hem zo, heb nu geen tijd
kom zo bij u, kom zo bij u*

Helma Snelooper-Arendsen

OVER HET LEVENVERHAAL VAN VEDER

Veder is een begrip in de gezondheidszorg. Wat in 2005 begon, heeft een lange voorgeschiedenis. Marieke Westra en Marjolein Bodegraven, de twee vrouwen die aan de basis stonden van Veder, vertellen het levensverhaal van de stichting en het theater. Over een stip aan de horizon en een vederlichte droom.

We maken er een mooie dag van!

Marieke

Ze weten beiden waar de kiem werd gelegd voor Veder. Voor Marieke Westra (artistiek leider) was het die heer met dementie in de gang van de instelling waar ze werkte. Die dag zou hij naar een verpleeghuis en was in afwachting van de taxi op een stoel gezet. Daar zat hij, keurig gekleed, met een hoed op. Alleen, zonder familie. Het personeel snelde langs. Soms informeerde iemand in het voorbijgaan vriendelijk: "Is de taxi er nog niet, meneer Jansen?" Maar niemand nam echt de tijd contact met de man te maken. Marieke: "Zoals hij daar had gezeten. Ik verweet mezelf achteraf dat we dat belangrijke moment van die verhuizing niet met hem hadden gedeeld."

Marjolein

Marjolein Bodegraven (zakelijk leider) studeerde psychologie en theatermanagement en werkte bij de Theaterschool in Amsterdam en bij Theater Carré. Duvelstoejager, "hoofd van van alles" was ze in een tijd dat dat nog kon. Zo deed ze circusmanagement, productie en publiciteit voor de groten uit de theater- en musicalwereld. In Carré leidde ze onder meer een project

dat kinderen uit achterstandswijken in aanraking brengt met de theaterwereld. Marjolein: "Ik herinner me die jongen die tijdens een voorstelling alleen oog had voor wat er rond het podium gebeurde. Hij ontdekte de magie van het licht, werd er door geraakt, merkte wat je met spotlights kunt doen. Zijn verrukking, zijn verwondering die ben ik nooit vergeten. Het was me toen eigenlijk al duidelijk wat mijn stip aan de horizon was."

Jacquet

Marieke is van huis uit verpleegkundige, maar bewandelde ook andere paden. In de jaren negentig herschreef ze opera's voor kinderen die deze samen met het Promenadeorkest opvoerden. Verder was ze een van de oprichters van "Het Pleegtheater", dat thema-voorstellingen maakt over de gezondheidszorg.

Dat theater ook in haar dagelijkse werk was te gebruiken ontdekte ze tijdens een kerst. Op haar afdeling gingen de naderende feestdagen ongemerkt voorbij. Het gebrek aan contact met de bewoners, het onvermogen ze zelfs in Kersttijd te bereiken, bedrukte haar zo dat ze op Kerstnacht "volkomen leeg" huiswaarts toog. Haar

Tijdlijn
Over de ontwikkeling van de Veder Methode 2005 tot heden

2 november 2004 Moord op Theo van Gogh

21 december 2005 Oprichting Stichting Theater Veder in Amsterdam en deponeren statuten door het eerste bestuur

Januari 2006 start ontwikkeling huiskamervoorstelling aan keukentafel met spelers Helma Snelooper, Charlot Schoonenberg, Jan Krol en Marieke Westra

Juli 2006 Eerste huiskamervoorstelling Verzorgingshuis de Venser, Amsteling, Amsterdam Zuidoost

Juli 2006 Ontmoeting met Marjolein Bodegraven, de latere zakelijk leider van Theater Veder

Vlaamse collega voelde het aan. Op Eerste Kerstdag verscheen hij in jacquet op zijn werk en sprak legendarische woorden. "Allez, we gaan er een mooie dag van maken!" Dat lukte. De theatrale uitdossing raakte de bewoners en het werd een feestdag.

Schoten

Voor Marieke ging het roer definitief om op de ochtend van 2 november 2004 in Amsterdam. Met haar zoon-tje achterop fietste ze naar school. Er klonken schoten. Achter een auto verborg ze zich om haar kind en zichzelf te beschermen. Ze was getuige van de moord op cineast, schrijver en televisiepersoonlijkheid Theo van Gogh. Slaagde er in nog iets tegen hem te zeggen en keek hem in de ogen.

Uiterlijk onbewogen reed ze naar huis. Pas toen ze 's avonds in de bus een lief kaartje van de buurvrouw vond brak ze.

De traumatische gebeurtenis dreigde

haar leven te gaan beheersen. In de drang dat niet te laten gebeuren besloot ze de vreselijke ervaring om te zetten in iets waarvoor de basis al was gelegd. Marieke: "Ik dacht en nu moet die stichting er komen!"

Vederlicht

De oprichtingsvergadering was een jaar later, in 2005, in verpleeghuis Vreugdehof in Amsterdam. Voorzitter werd Hilda Swarts, penningmeester was Fokko Kuik en de bestuursleden waren Selma Sevenhuijsen, en Wim Janzen. Er werd gebrainstormd over wat Marieke voor ogen had. "Ik wilde iets ontwikkelen voor autisten, dementerenden, verstandelijk beperkten en psychiatrische patiënten." Met de ervaringen van de patiënten zelf als uitgangspunt. Als sleutelwoorden kozen ze de vier K's die hun missie samenvatten: kracht, kunde, kunst, kwetsbaarheid. Het moest gaan om de kracht van waardige communica-

tie, die besloten ligt in het tonen van de eigen kwetsbaarheid. "Ik heb altijd affiniteit met kwetsbaarheid gehad" zegt Marieke. "Maar dan wel verbonden met nuchtere stoerheid. Volgens het principe niet lullen, maar poetsen." De Stichting Veder was geboren. Veder, van vederlicht.

Daar kwam ze aangereden

Marjolein raakte bij de stichting betrokken toen ze op een reünie van haar middelbare school een oud-klasgenote vertelde over haar werk. Die zei: "Je zou eens moeten praten met een vriendin van me. Jullie kunnen iets voor elkaar betekenen". Een suggestie die meestal tot niets leidt. Maar in dit geval werd het contact wél gelegd.

De eerste ontmoeting vond plaats in de zomer van 2006 in een Grand Café in de Watergraafsmeer. "Daar kwam ze aangereden in haar oude lichtblauwe Saab" lacht Marieke.

September 2006 Eerste gesprekken over cultureel festival met drie Amsterdamse zorgorganisaties

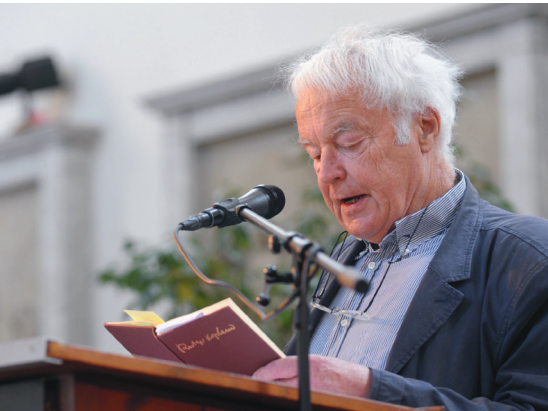
21 september 2007 Poëziefestival van het Verloren Woord. Geopend met een rondvaart langs alle betrokken zorgorganisaties: Amsta, Osiragroep en Cordaan te Amsterdam, ondersteund door Stichting RCOAK, Sluyterman van Loo, VSBfonds, Porticus, RC Maagdenhuisfonds en Fonds Brentano. Dichter Rutger Kopland draagt voor

2007 Afronding van de instructie-DVD voor trainingsdoelenden met zowel een huiskamer- als theatervoorstelling

2008 Lezing Marieke Westra en Helma Snelooper op Miami University te Oxford, Ohio, Verenigde Staten en kennismaking met Ann Basting, professor Theatre & Dementia aan University of Wisconsin

2008 Subsidieaanvraag gehonoreerd Transitie Programma Langdurende Zorg, VWS in samenwerking met GGZ Nederland, Actiz, BTN, VGN, het LOC en ZN

2008 Start wetenschappelijk onderzoek naar de implementatie en effectmeting Veder Methode in samenwerking met Vrije Universiteit afdeling Psychogeriatric en Universiteit van Amsterdam faculteit Communicatiewetenschap,

Rutger Kopland, symposium 'De kunst in contact', Amsterdam 2009

Marjolein: "Ik kwam terecht in een heel leuk en inspirerend gesprek met mensen die niet wisten wat ze precies wilden. Theater? Jongleren? Muziek?" Wat haar opviel was dat Marieke wel volkomen zeker leek van haar zaak.

Werkende moeder

De ontmoeting kreeg een vervolg in wat de Veder-historie inging als de gesprekken boven het Oilily-tafelkleed. Het waren beraadslagingen bij Marieke thuis volgens het strakke regime van de werkende moeder. Maandagochtend om tien uur vergaderen aan de hand van een agenda, koffiepot op tafel en om half twaalf einde beraad.

Marjolein: "Ik ging meermalen naar huis en dacht, oh jee, hoe moet dit verder? Wat gaat dit worden?". De besprekingen hielden ze een half jaar vol. De uitkomst van de sessies werd een project voor drie jaar.

Rutger Kopland

Die gekoesterde droom, dat plan dat nog geen naam had, die stip aan de horizon kreeg gestalte met een serie voorstellingen die ze noemen: "Het poëziefestival van het verloren woord." Voor het slagen van het project geven ze elkaar de eer.

Marieke lobbyde en verzamelde drie Amsterdamse zorgorganisaties om de tafel. Amsta, de OsiraGroep (nu Amstelring) en Cordaan stapten van harte in het project.

Marjolein schreef een projectplan en zo haalden ze een ruimhartige subsidie binnen.

Dichter Rutger Kopland was bereid het festival mee te openen. "Ik vind jullie een sympathieke club" gaf hij als reden. Marjolein: "Met een rondvaartboot voeren we langs drie locaties van de betrokken zorgorganisaties. In de huizen las Kopland uit zijn werk. De gedichten waren somber van toon, hij had zelf net een beroerte gehad, maar ze waren zo passend, zo prachtig."

Lang vergeten lied

In het najaar van 2007 gingen de voorstellingen van start. Vier spelers vormden in die begintijd de spel: Helma Snelooper-Arendsen, Joséphine Noyons, Sylvia de Jong en Jan Krol. Bij de drie organisaties speelden ze in zestig bewonersgroepen. De voorstellingen sloegen aan, de reacties waren laaiend enthousiast. Bewoners die apathisch voor zich uit starden kwamen uit hun schulp. Ze werden aangesproken op hun langetermijngeheugen, met verbluffende resultaten. De voorstellingen werden gespeeld zoals ze nog altijd worden opgevoerd. In een kennismakingsronde geven de acteurs alle bewoners stuk voor de stuk de hand en nemen ze mee in het feest van de verbeelding. De speelster gekleed als een operazangeres haalt bij een bewoonster een langvergeten lied weer boven. Meester Drommel, een speler in de rol van een sympa-

- *uitgevoerd door Marijke van Dijk*
- **2008** Start driejarige implementatie van Veder Methode bij Eindhovense zorgorganisaties Valkenhof, Lunetzorg (ouderen met verstandelijke beperking) en Archipel
- **2008** Continuering samenwerking Amsterdamse zorgorganisaties Amsta, Osiragroep en Cordaan
- **2009** Start driejarige implementatie van Veder Methode bij Friese zorgorganisaties de Friese Wouders, Palet en Tellens
- **2009** Eerste Veder Symposium 'De kunst in contact' in Mozes en Aäronkerk te Amsterdam
- **2009** Dichter en psychiater Rutger Kopland wordt ambassadeur van Theater Veder
- **2010** Start driejarige implementatie van Veder Methode bij zorgorganisaties in Noord-Holland Noord: Vrijwaard, GGZ Noord-Holland Noord (ouderen met een psychiatrische aandoening), Wilgaerden en Omring
- **2010** Start samenwerking met Dementia Care Mapping Nederland
- **2011** Start driejarige implementatie van Veder Methode bij Twentse zorgorganisatie Carintreggeland

Marieke Westra

Marjolein Bodegraven

thieke 'kwekeling', heeft plezier met een toeschouwer die anders onbereikbaar in zijn eigen wereld leeft.

Intiem

In de praktijk werden de voorstellingen verder verfijnd.

Marjolein: "We leerden waar we de accenten moesten leggen. Hoe belangrijk de setting is. Dat we niet in een recreatieruimte moesten spelen, maar in de huiskamer. Weg van de drukte, zo intiem mogelijk."

Die eerste periode werd enkele keren in een theaterzaal, in de Amsterdamse binnenstad gespeeld. Dat eiste veel van het personeel dat uitgeroosterd moest worden om bewoners te begeleiden.

Marjolein: "Er waren bewoners die dat geweldig vonden, weg uit hun eigen omgeving. De gekste dingen hebben we meegemaakt. Reden we in zo'n busje over de Wallen naar het theater. Nu kan dat niet meer. En daar hebben we begrip voor. In een tijd van bezuiniging en minder medewerkers op de afdeling zijn mensen snel overvraagd."

Veder Methode

Een zorgmanager, Berthy Peter, speelde vervolgens een cruciale rol in de verdere groei van de stichting. Wat de acteurs deden zou ze dolgraag graag willen overdragen aan haar werknemers. Die hadden gezien wat er met hun bewoners gebeurde.

Marieke: "Die maakten immers mee dat wat wij deden effect had. Dat als

wij langs waren geweest ze beter contact met de bewoners hadden. Ze wilden wat wij deden zelf ook in de praktijk kunnen brengen."

En zo kwam het dat Veder, de Veder Methode ontwikkelde.

Marjolein: "Die vraag naar overdracht, het verzoek onze methode te instrueren, bleek een grote uitdaging te zijn."

De mensen van Veder gaven trainingsmiddagen en coaching on the job in de instellingen. Dit vroeg veel van het personeel, maar er werd met groot enthousiasme aan deelgenomen.

Marjolein: "Het ging zo goed. We wilden er mee door."

Het werk kon worden voortgezet dankzij subsidies van o.a. Fonds Sluyterman van Loo, Stichting RCOAK, Fonds NutsOhra, Stichting Brentano, VSB Fonds, Stichting het R.C. Maagdenhuis en andere particuliere fondsen.

Bevlogenheid

Een overleg met de raden van bestuur van de betrokken zorginstellingen bracht een nieuwe dimensie. Marjolein: "In die vergadering met zorginstelling Amsta zei bestuurder Rieta van Staalduine: wat jullie doen zou in aanmerking moeten komen voor een transitie subsidie."

Het was redelijk onbekend terrein. Het schrijven van de gecompliceerde subsidieaanvraag kostte ze hoofdbreken en vakantiedagen. Maar hun bevlogenheid, kennis en ervaringen kwamen over. Van 2008 tot en met

- 2011 Start ontwikkeling Veder Methode als contactmethode in de 24-uurszorg in samenwerking met Cordaan, Vrijwaard, Valkenhof, Carintreggeland en met ondersteuning van Fonds NutsOhra
- 2011 Instructiefilm 'Veder methode voor mensen met verstandelijke beperking en psychiatrie i.s.m. Lunetzorg en GGZ Noord-Holland-Noord
- 2011 Tweede Veder Symposium 'De kunst in contact' in Parktheater te Eindhoven
- 2012 Aanvang van promotieonderzoek in samenwerking met Hogeschool Inholland, Vrije Universiteit afdeling Psychogeriatric en Universiteit van Amsterdam faculteit Communicatiewetenschap, uitgevoerd door Petra Boersma
- 2012 Deelname aan Rode Loper Festival; Veder Methode toegepast voor kinderen van basisschoolleeftijd met een autistischerwante stoornis of ADHD
- 2012 Selectie promotieonderzoek Anna Reynvaan prijs
- 2013 Start driejarige implementatie van Veder Methode bij Noord-Hollandse zorgorganisaties Woonzorggroep Samen en Magentazorg

Lezing Foppe de Haan, Amsterdam 2015

2010 nam Veder deel aan het transitieprogramma waarmee door onder andere het ministerie van VWS, Actiz en GGZ Nederland veelbelovende vernieuwingsprojecten in de langdurige zorg werden ondersteund.

Marjolein: “Met de subsidie konden we de Veder Methode verder professionaliseren, een uitgebreid scholingsprogramma opzetten en landelijk uitrollen.”

Ook werd een maatschappelijke business case ontwikkeld die inzicht geeft in wat de Veder Methode een zorginstelling oplevert.

Wetenschappelijk onderzoek

Het succes maakte de noodzaak van een wetenschappelijke onderbouwing van de methode urgenter. Het onderzoek werd uitgevoerd door Marjolein van Haften-van Dijk en begeleid door professor Rose Marie Dröes van het VUmc en professor Julia van Weert van de Universiteit van Amsterdam. Marjolein: “Dat heeft ons zo veel gebracht! Alleen al het feit dat je wetenschappelijk onderzocht wordt heeft veel voor ons betekend.”

In 2012 begon Petra Boersma een onderzoek naar de toepassing van de Veder Methode in de 24-uurszorg en zij hoopt daar over enige tijd op te promoveren.

Keurmerk

En nu? Marjolein: “We zijn maatschappelijk ondernemers geworden,

een bedrijf met een kantoor en trainingsfaciliteiten. ‘Vederen’ is een begrip, een nieuw werkwoord. We doen mee in de gezondheidszorg. De Veder Methode is gedeponereerd als merk en we zijn bezig het te verankeren in de zorgsector.”

Daarvoor zien ze een scala aan mogelijkheden. Zo willen ze inspelen op de veranderingen in de zorg waarbij de gemeenten steeds meer taken krijgen en waarbij het streven is iemand zo lang mogelijk thuis te verzorgen. Daarbij speelt de mantelzorger een steeds belangrijker rol.

Organisaties die gebruik maken van de door hen ontwikkelde methode zouden een keurmerk moeten krijgen. Aan de ontwikkeling daarvan wordt ook gewerkt.

Toekomst

Niet alleen in eigen land is belangstelling voor de Veder Methode. Wat ontstond in de hal van een zorginstelling, in de zaal van een theater en op een donkere novemberochtend in Amsterdam trekt in het buitenland de aandacht.

Recentelijk heeft Veder een lezing gegeven aan de University of Manchester op de faculteit Applied Theatre. Een dergelijke faculteit bestaat in Nederland niet. In de toekomst zou Veder de toepassing van theater als middel verder willen ontwikkelen. Er werd een bezoek gebracht aan Edinburgh waar jaarlijks een festival wordt

- 2013 Derde Veder Symposium ‘De kunst in contact’ in De Harmonie te Leeuwarden
- 2013 Voetbaltrainer Foppe de Haan wordt ambassadeur van Theater Veder
- November 2013 opname CD “Wat deed ik hier alweer” met liederen geschreven, gecomponeerd en vertolkt door zangers en muzikanten van Veder Theater
- 2014 Afronding ontwikkelings-traject Veder Methode als contactmethode in de 24-uurszorg
- 2014 Start ontwikkeling Veder Keurmerk
- 2015 Start implementatie Veder Methode bij diverse locaties De Herbergier, een particuliere franchise zorgonderneming voor ouderen
- 2015 Symposium op maat in samenwerking met Carintreggeland te Twente
- 2015 Start verkennende gesprekken University Manchester, faculteit Applied Theatre voor mogelijke samenwerking
- 2015 Start lezingencyclus met als eerste een lezing over inspirerend coachen door Vederambassadeur Foppe de Haan

georganiseerd over culturele participatie door ouderen. Het is een inspirerende ervaring om op internationaal niveau te kunnen uitwisselen en nieuwe ideeën op te kunnen doen.”

Onlangs nam een Saoedische sociologe contact op met de stichting; ze wil met de Veder Methode aan de gang. Marieke: “Ze is een moslima. Dat gaf mij het gevoel dat de cirkel rond is. Een dergelijke samenwerking geeft ons voor de toekomst de energie om door te gaan, om een bijdrage te leveren aan wereldburgerschap.”

Pieter Westra 1976

De vrouwen van Veder delen een verleden

De vader van Marieke was zoon van een aardappelkoopman en tekende vanaf zijn vijftigste. In sobere lijnen schetste Pieter Westra (1918-1985) honderden portretten, figuren, landschappen, dorpsgezichten en stilleven. “De expressieve primitivist. Zichzelf leegtekenend,” zo wordt hij getypeerd door familie. Kunstkenner zijn onder de indruk van Westra’s oeuvre. Marieke ziet parallellen tussen zijn werk en haar eigen carrière. Ook bij haar spelen eenvoud en directheid een grote rol. Veel heeft ze meegekregen van haar vader bij wie de somberheid altijd op de loer lag en die de dreiging zo treffend en imposant verbeeldde en invoelbaar wist te maken.

Marjoleins vader was accountant. Hij leed aan zware depressies. Talloze keren werd hij opgenomen en behandeld met medicijnen en elektroshocks. Ze herinnert zich: “De instructie binnen de familie luidde: let op, als er naar gevraagd wordt dan ligt je vader in een gewoon ziekenhuis.” De eenzaamheid van haar vader in die worsteling met zijn aandoening is haar altijd bijgebleven. Maar ook de emancipatie van zijn ziekte maakte diepe indruk. “Toen Beatrix vertelde van de ziekte van prins Claus stuurde mijn moeder haar een bedankbrief. Zo blij was ze met die openheid. Dat herken ik in mijn werk voor Veder. De acceptatie speelt een grote rol, essentieel is het begrip voor de betrokkenen.”

OVER DE SCHOONHEID VAN CONTACT: DE ONTMOETING

Marieke Westra, oprichter en artistiek leider van Theater Veder, is altijd op zoek geweest naar bijzondere ontmoetingen. Zij maakte hierbij opvallend vaak gebruik van de Veder Methode, zo realiseert zij zich nu.

Door Marieke Westra

Tijdens mijn studie aan de theaterschool, in de jaren tachtig, werkte ik als uitzendkracht bij een psychiatrische instelling in Den Dolder. Daar maakt ik kennis met een 70-jarige vrouw met wie ik wat babbelde en een sigaretje rookte. Ik vertelde haar eerlijk dat ik slechts één nachtje in de instelling aanwezig zou zijn.

Toen de vrouw om drie uur in de ochtend nog altijd voor de televisie zat, probeerde ik haar naar bed te krijgen. Op dat moment ging zij de informatie die ik haar eerder die avond had gegeven, plotseling tegen mij gebruiken. Ik hoefde mij helemaal nergens mee te bemoeien, zo liet zij weten, want ik werkte toch maar één nacht in de instelling.

Intuïtief begreep ik dat ik de vrouw moest gaan afleiden. Dat deed ik door te gaan informeren naar haar verleden. "Hoe laat ging u vroeger slapen?" vroeg ik, en hierdoor fleurde zij helemaal op. Uitgebreid begon de vrouw te vertellen over haar man, die arts was geweest in het Wilhelmina Gasthuis in Amsterdam. Dat ze vaak heel onrustig sliep als hij nachtdienst had. Daarna begon ze te vertellen over haar zoon, haar trots, die specialist was in het Amsterdams Medisch Centrum.

Doordat ik over vroeger was begonnen, leek de vrouw in één keer haar waardigheid te hebben herwonnen. De volgende ochtend, toen ik afscheid van haar kwam nemen, zei ze welgemeend: "Bedankt zuster, voor deze ontmoeting." Het voelde alsof wij samen op reis waren geweest.

Onze ontmoeting herinnerde mij aan de vele reizen die ik liftend had afgelegd. Volgens de Franse postmoderne filosoof Gilles Deleuze leeft een mens om geraakt te worden. Geraakt door een gebeurtenis, een verhaal of een ontmoeting. Tijdens mijn liftavonturen werd ik vaak geraakt.

Terugkijkend verliepen ook de ontmoetingen met de automobilisten vaak volgens de regels van de Veder Methode. Zo stemde ik af op de bestuurder, stelde ik vragen over zijn of haar verleden en besteedde ik altijd veel aandacht aan het onvermijdelijke afscheid.

Tot nu toe heb ik veel mooie ontmoetingen gehad. De ene keer vanwege de puurheid, de andere keer vanwege de wederkerigheid, kan ik ze iedere keer weer opnieuw als betekenisvol ervaren.

*Ik zou zo graag voor het eerst in vijftig jaar
jou de liefde willen verklaren
en dan streel ik je zilvergrijze haar
eindeloos in je ogen staren
'k wil het juiste moment daarvoor kiezen
't moet gebeuren voor ik je zal verliezen
en omdat ik niet weet hoe lang me rest
is dit moment het allerbest*

Strofe uit Wensenlijst
Helma Snelooper-Arendsen

OVER DE ONTWIKKELING VAN DE VEDER METHODE

Hoe kun je beter contact maken met ouderen met een geheugenprobleem? Dat was het uitgangspunt. In deze zoektocht bleek de combinatie van theater, poëzie en het ophalen van herinneringen een sterke werking te hebben. Over de geboorte van de Veder Methode.

Rond de keukentafel zaten vier mensen die met elkaar hadden samengewerkt in voorgaande theaterprojecten: Jan Krol, Helma Snelooper-Arendsen, Charlot Schoonenberg en Marieke Westra. Zij wilden 'iets' gaan doen met poëzie en ouderen, maar wat precies, dat was op dat moment nog niet duidelijk.

In het project dat ze voor ogen hadden mocht de nadruk niet liggen op kinderachtige rijmpjes of verhalen, maar juist op poëzie. Hierin ligt dikwijls ontroering en humor. Bovendien helpen gedichten om ervaringen te verwerken en is associatief denken geoorloofd. Verdwalen in poëzie is volstrekt legitiem; begrip is niet nodig.

Als doelgroep werd gekozen voor ouderen, omdat zij vaak te weinig aandacht krijgen door gebrek aan tijd. Er werd gezocht naar een manier om hen te helpen in deze laatste levensfase waarin afronding centraal staat. Tijdens het brainstormen viel plotseling het woord reminiscentie. Dit bleek het ei van Columbus. Met deze methode wordt een appèl gedaan op het langetermijngeheugen. Aangezien dat deel van het geheugen nog het langst intact is, worden mensen aangesproken op dingen die ze nog wél weten - bijvoorbeeld hoe de straat eruit zag waarin zij opgroeiden. Hierdoor ontstaat meer zelfvertrouwen en stelt men zich vervolgens makkelijker open voor contact in het hier en nu. Contact in het hier en nu; daar was het de grondleggers van de Veder Methode om te doen.

Nog meer instrumenten werden onderzocht om het contact met ouderen te versterken. Van bestaande effectieve methodieken, zoals validation, belevingsgerichte zorg en neurolingvistisch programmeren, werden elementen gebruikt. Door toevoeging van zang en muziek werd een diepere laag geraakt. Daarbij werd de belang-

*Ik ben ook jong geweest
ik zat op moeders schoot
en op tafel brandden kaarsjes
jong geweest...
stapte de kamer rond
trots op mijn nieuwe laarsjes
ik was een echte grote held van vier!
en nu ben ik dan hier...*

Strofe uit Nu ben ik dan hier
Cato Fluitsma

rijke functie van theater ('Hier gebeurt iets!') centraal gesteld door het spelen met rollen en rekwisieten.

De Veder Methode was geboren. Deze wordt tijdens trainingen als een waslijn gebruikt. Verschillende onderdelen volgen elkaar in een vaste volgorde op. Deze duidelijke structuur geeft de toeschouwers een veilig gevoel, terwijl de spelers voldoende vrijheid hebben om te improviseren.

Elke voorstelling begint met een-op-een-contact. Daarna wordt het langetermijngeheugen van de toeschouwers aangesproken, bijvoorbeeld door middel van herkenbare liedjes en gedichten uit hun kindertijd. Vervolgens maken de ouderen kennis met iets nieuws, een lied of een gedicht. Tot slot hebben de spelers opnieuw een-op-een-contact met de ouderen tijdens het afscheidsritueel.

Vanuit theaterperspectief ontstaat er vanzelf een voorstelling: het doek gaat open en valt na afloop weer dicht. En tussen die twee momenten ontstaat écht contact.

Op dit moment wordt gewerkt aan een nieuw element: een creatieve activiteit waarin aan de toeschouwers de mogelijkheid geboden wordt om herinneringen of ervaringen op een eigen manier vorm te geven. Uit we-

tenschappelijk onderzoek naar de Veder Methode blijkt dat ouderen met dementie na afloop van de voorstelling nog twee uur alerter zijn dan normaal en open staan voor contact. Daarvan kun je gebruik maken door na afloop een dergelijke activiteit aan te bieden.

De methode is inmiddels ontwikkeld voor vier verschillende doelgroepen. Hierbij worden andere accenten gelegd om de doelgroep te bereiken. Bij mensen met een verstandelijke beperking wordt bijvoorbeeld aandacht besteed aan afscheidsrituelen, omdat zij vaak afscheid moeten nemen van een instelling of zorgverlener. Bij mensen met een psychiatrische aandoening is gebleken dat ze zich makkelijker openstellen als er uitgebreid tijd genomen wordt voor een-op-een-contact. Tot slot heeft Veder een theaterproject ontwikkeld voor kinderen met autisme en ADHD. Opvallend was dat zij meer zelfvertrouwen ontwikkelden als ze verhalen vertelden over opa's, oma's, ooms of tantes en herinneringen van vroeger.

OVER DE ARTIESTEN DIE MET DE VEDER METHODE WERKEN

Theater Veder werkt met freelance spelers, trainers en coaches. Zij vertellen wat Veder voor hen betekent. “Buitenstaanders zeggen soms tegen mij: ‘Waarom zou je een voorstelling geven aan mensen met dementie? Ze zijn het na een uur toch alweer vergeten.’ Misschien. Maar voor mij is dat juist een reden om voldoening uit dat moment van contact te halen.”

‘Beter contact met jezelf dankzij het contact met bewoners’

Sylvia de Jong, speler, trainer en coach

“Tijdens trainingen zie ik veel talent bij verzorgenden. Soms hebben zij aanvankelijk wel wat weerstand tegen het spelen. Het is dan de kunst om ze uit hun comfortzone te halen. Onze dvd over de Veder Methode helpt daarbij heel goed. Als ze het effect zien van de voorstellingen op het publiek, de ontroering, dan gaan ze voor de bijl. Tijdens de trainingen creëer ik een veilige sfeer waarin veel kan, maar niks moet. Wat ook helpt is dat de training bestaat uit leuke oefeningen. Het is voor de verzorgenden weer eens wat anders dan de zoveelste powerpointpresentatie. Ze kunnen even lekker gek doen; dat vind ik zelf ook heel leuk.

Uiteindelijk blijkt vrijwel iedereen het leuk te vinden om contact te maken. Het gaat erom dat je anderen leert zien zoals ze echt zijn. Het mooie is: door het contact met de bewoners krijgen verzorgenden vaak ook beter contact met zichzelf. Maar dat vertel ik ze tijdens de training niet, hoor; het is tenslotte geen therapie.”

‘Ik wil de poëzie ontdekken van iemands leven’

Helma Snelooper-Arendsen, speler, trainer, coach en tekstschrijver

“Het bijzondere aan mijn werk als coach voor Veder vind ik dat ik mensen in de zorg kan helpen om iets aan te boren in zichzelf dat plezier geeft. Vaak hoor ik terug: ‘Ik kan het zo goed gebruiken in mijn werk!’

Behalve coach ben ik ook trainer verhalen vertellen. Ik leer mantelzorgers wat zij kunnen doen met de verhalen van ouderen met dementie. Hoe maak je nou een compleet verhaal van al die korte stukjes die je hoort? En hoe gebruik je dat in het contact? Daarnaast leer ik mantelzorgers de poëzie ontdekken van het leven van de persoon die zij verzorgen.

Ik speel ook voorstellingen. Zo heb ik bijvoorbeeld huiskamervoorstellingen gegeven voor mensen met een verstandelijke beperking en dementie. Daarin besteden wij veel aandacht aan trouwen en kinderen krijgen, omdat zij daar vaak hun hele leven naar hebben verlangd. Dan spelen wij een bruiloft na, of een bevalling.

Ook treden wij op in psychiatrische instellingen. Ik herinner mij een voorstelling voor een gesloten afdeling van GGZ Noord-Holland-Noord. De bewoners hadden uitgesproken karakters en wij moesten goed zoeken naar een ingang. Ik weet nog dat één

man gewoon wegliep. Toen schoot mij opeens een liedje te binnen dat mijn vader altijd zong: Daar loopt een gehaktbal in de tuin. Dat bleek een schot in de roos. De man keerde terug. Hij kende het lied en was heel blij om het weer te horen.”

‘Wij brengen een combinatie van lichtheid en diepgang’

Joséphine Noyons, speler, zangeres en coach

“Ik werd gevraagd een huiskamervoorstelling te spelen en ik dacht: ‘Dat hoeft niet voor mij.’ Ik had niet zoveel met ouderen, werd er niet vrolijk van. Maar Marieke Westra zei: ‘Doe het tóch maar een keer.’ Ik zong twee liedjes voor ongeveer twaalf dementerende ouderen en zag hoe blij ze ervan werden. En zelf werd ik helemaal niet verdrietig. Integendeel, de voorstelling deed mij goed.

Het mooie aan de Veder Methode vind ik dat je echt het verschil kan maken. Het draait voor mij om het teruggeven van waarde aan mensen. Het is niet zomaar een voorstelling; wat je doet werkt als een olievlék. Je geeft de lichtheid niet alleen door aan de bewoners, maar ook aan de zorgverleners. Ik zie hoeveel plezier zij met elkaar hebben als zij samen spelen. Er ontstaan tussen hen nieuwe verhalen; ze krijgen een ander soort contact. Als zangeres merk ik dat zang een

krachtige werking heeft en op gevoel-niveau binnenkomt bij mensen met dementie. Toen ik een keer een Indonesisch liedje zong, begon een vrouw in het publiek plotseling te huilen. Later bleek dat zij in Indonesië had gewoond en in dat land veel mensen was kwijtgeraakt. Het was voor het eerst dat zij hierom kon huilen. Dat vind ik zo mooi: wij brengen een combinatie van lichtheid en diepgang. Lichtheid in de vorm van humor en de personages en diepgang via de liederen en de gedichten.”

‘Ik heb Papegaaitje leef je nog? zeker tweehonderd keer gespeeld’

Rick Piepers, muzikant

“Ik ben muzikant; mijn hoofdinstrument is piano. Ik begeleid de spelers van Veder tijdens voorstellingen.

Een belangrijk element van de Veder Methode is het reminisceren, het ophalen van herinneringen. Ik denk dat ik inmiddels al zo’n tweehonderd keer Papegaaitje leef je nog? heb gespeeld. Maar toch wil ik het nog altijd zo mooi mogelijk presenteren, daarin zit voor mij de uitdaging.

Vanaf 2007 spelen wij theatervoorstellingen door het hele land. De Veder Methode wordt dan gebruikt. Ze kleden een locatie voorafgaand mooi aan. In die tehuizen hangt vaak toch een ziekenhuissfeertje. En een ziekenhuisluchtje trouwens óók.

Ik hou er ook van om zelf liedjes te componeren. Ik heb een belangrijke rol gespeeld bij de totstandkoming van de twee Veder-cd’s. De eerste, Veder Krakers, is bedoeld voor mensen met dementie; dat is dus echt reminiscentiemateriaal. Het meeste plezier heb ik echter beleefd aan de tweede cd, Wat deed ik hier alweer?, bedoeld voor mantelzorgers en zorgmedewerkers. Hiervoor schreef ik onder andere samen met Helma Snelooper-Arendsen liedjes over allerlei onderwerpen uit het dagelijks leven van ouderen en mensen met dementie.”

‘Mooi om iets te kunnen betekenen’

Irene Annink, speler en muzikant

“Als muzikant - ik zing en ik speel gitaar - treed ik op voor verschillende soorten publiek. Het mooie aan het spelen voor publiek van Veder vind ik dat je de toeschouwers kunt raken. En je krijgt echt contact met de mensen. Dat leidt regelmatig tot bijzondere ervaringen. Ik herinner mij bijvoorbeeld een vrouw die mij de hele voorstelling aankeek met haar grote helderblauwe ogen. Zij hield lang mijn hand vast en na afloop vertelde zij mij hoe geroerd ze was door de voorstelling. Later hoorde ik van de verzorgers dat de vrouw erg depressief was. Ik vond het zo mooi om iets voor haar te hebben kunnen betekenen.

Buitenstaanders zeggen soms tegen

mij: 'Waarom zou je een voorstelling spelen voor mensen met dementie? Ze zijn het na een uur toch alweer vergeten.' Misschien. Maar voor mij is dat juist een reden om voldoening uit dat bijzondere moment van contact te halen.

Sinds 2015 zet ik ook mijn ervaring als officemanager en communicatiemedewerker in voor Veder."

'Ik wil spelers op hun gemak stellen'

Hannie Mellema, speler, trainer en coach

"Ik vind het mooi als ik de Veder Methode ook zelf kan toepassen tijdens de coaching van de spelers van een huiskamervoorstelling. Dan besteed ik bijvoorbeeld eerst veel tijd en aandacht aan het een-op-een-contact. Ik vind het elke keer weer een uitdaging om mensen zo op hun gemak te stellen dat zij zich kunnen ontspannen en vertrouwen krijgen in wat er gaat komen.

Ik geniet ervan om spelers in hun kracht te zetten en bewust te maken van de middelen die ze hebben om een voorstelling soepeler te laten verlopen. Uiteindelijk snijdt het mes aan twee kanten: alle groei die de spelers doormaken, zal niet alleen henzelf ten goede komen, maar ook de bewoners van verzorgings- en verpleeghuizen. Het is heerlijk om daar een bijdrage aan te mogen leveren."

'Theater kan mensen in hun kracht zetten'

Thomas van der Ham, speler, trainer en coach

"Trainen voor Theater Veder vind ik geweldig. Aan het einde van een trainingsdag ga ik altijd weer bruisend van energie naar huis. Het geeft mij bijzonder veel voldoening om de deelnemers te zien groeien. Dat is de magische kracht van theater. Het kan mensen in hun kracht zetten.

Zo nu en dan kom ik mensen tegen aan wie ik ooit een basistraining gaf. Die zeggen dan: 'Thomas, jij hebt me toen over de streep getrokken. Dankjewel! Ik speel nu nog steeds met veel plezier huiskamervoorstellingen.' Daar doe ik het voor. En natuurlijk ook voor alle bewoners van zorginstellingen die dankzij muziek, theater en poëzie weer in hun menselijkheid gezien worden. Theater Veder, bedankt!"

'Muziek maakt dat ze voelen wat ze toen voelden'

Cato Fluitsma, speler en muzikant

"Het is zo leuk om te merken dat er altijd beweging ontstaat als er muziek klinkt. Liedjes geven houvast; er kan worden meegezongen of geneuried. Ik heb het lied 'Nu ben ik dan hier' geschreven voor Theater Veder, met daarin de terugkerende zin: 'Ik ben ook jong geweest'. Dat vergeet je

weleens, wanneer je met ouderen te maken hebt. Dat al die oude mensen baby's, kinderen, jongeren en dertigers zijn geweest. En nu zijn ze dan 'hier', in het verzorgingshuis, op een meestal hoge, leeftijd. Muziek maakt herinneringen los, liedjes van vroeger, uit hun kindertijd, of hun pubertijd. Ze zien het weer voor zich, voelen wat ze toen voelden. Het maakt dat ze lachen, of soms juist huilen. Muziek is een tool en die gebruik ik zeer graag. Dankzij het vele spelen voor mensen met dementie heb ik muziek nog veel meer leren waarderen."

'Vederen tijdens het schillen van de aardappels'

Margriet Lem, speler, trainer en coach

"De kracht van de Veder Methode zit in haar eenvoud. Geen ingewikkelde theorie en schema's, maar een uit vier stappen bestaand contactritueel dat we allemaal kennen. Hierdoor kan ik deze methode als trainer goed overdragen aan zorgmedewerkers. Wat ik zo leuk vind aan de Veder Methode is dat zij veel positieve energie vrijmaakt. Tijdens de training, maar vervolgens ook op de werkvloer. Medewerkers vertellen mij regelmatig dat ze dankzij de Veder Methode hebben leren 'vederen'. Daarmee bedoelen ze dan dat ze out of de box durven te gaan om contact te krijgen met een bewoner. Onlangs vertelde iemand

mij nog dat ze tijdens het schillen van de aardappels een schort had voorgegaan en een rol was gaan spelen. Zo had ze voor de bewoners een prachtig lichtpuntje in de dag gecreëerd.”

‘Voor mij is de Veder Methode een dikke heilzame knuffel’

Linnet van der Wal, speler, trainer en coach

“Ik vind het prachtig om te zien hoeveel warmte er wordt gecreëerd met een huiskamervoorstelling. Waar het om gaat is de liefde en de uitwisseling daarvan met het publiek. Theater is daarvoor een geweldig medium. Jouw ziel raakt die van de ander.

Als je open durft te zijn als vertolker van muziek of van een tekst, dan deel je met je publiek een wereld waarin alles mogelijk is. Bijvoorbeeld ontroering of vreugde. Dankzij de vaste stappen van de Veder Methode ontstaat er voor de zorgmedewerkers

voldoende veiligheid voor openheid. Telkens weer spelen zij met zoveel plezier, ondanks de aanvankelijke spanning. En na afloop zijn zij verrast over de informatie die zij van bewoners kregen. „Nooit geweten dat de vader van meneer de Boer postbezorger was!” Er komen verhalen los. Voor mij is de Veder Methode een dikke, heilzame knuffel.”

‘Door je aan de structuur te houden weet je dat een voorstelling lukt.’

Marit Eijbergen, oud-stagiair, speler, trainer, coach en regisseur

“Ik ben onlangs afgestudeerd als docent theater op het onderwerp ‘de heilende kracht van theater’. Wat mij erg aanspreekt aan de huiskamervoorstelling, waarvan ik er inmiddels een aantal heb gespeeld, is dat het verder gaat dan alleen vermaak. Het gelukkigst word ik van het maken van theater als middel. Daarom vind ik het fijn om op te treden voor dementerenden en mantelzorgers. Het mooie is dat de huiskamervoorstelling een duidelijke structuur heeft. Je weet: door je aan die structuur te houden lukt het gewoon.

Vaak heb ik mijzelf de vraag gesteld: zijn wij bij Veder therapeutisch bezig? Volgens mij niet. Maar het is duidelijk óók geen puur vermaak. Het zit denk ik ergens daartussenin. Je kunt

het werk van mensen lichter maken met de Veder Methode. Mantelzorgers geef je bovendien een kans om zich te uiten. Inmiddels heb ik ook de regie gevoerd van een theatervoorstelling van gecertificeerde medewerkers voor een symposium in 2015.”

‘Theater als middel op de kaart zetten’

Lieke de Kock, starter

“Vorig jaar ben ik afgestudeerd aan de master “Applied Theatre”, theater als middel, aan The University of Manchester in Engeland, specialisatie: Drama en dementie. Mijn uitdaging bij Theater Veder is om te ontdekken hoe we ook in Nederland theater als middel meer op de kaart kunnen zetten en internationale samenwerkingen kunnen opzetten. Ik heb een fascinatie voor levensverhalen en levenswijsheden, al vanaf dat mijn opa’s en oma’s me de verhalen uit hun kindertijd vertelden. Prachtig om te ontdekken hoe je door middel van theater nog contact kan maken met de persoon die lijkt te verdwijnen wanneer deze dementerend is.

OVER DE VEDER CONTACT METHODE IN DE DAGELIJKE ZORG

Inmiddels wordt in verschillende zorginstellingen volgens de zogeheten Veder Contact Methode gewerkt. Uit evaluaties blijkt dat het tot beter contact leidt met bewoners, terwijl het nauwelijks extra tijd en geld kost.

Tijdens een in 2011 afgeronde wetenschappelijke studie naar de implementatie en het effect van de Veder Methode werd aanbevolen om deze zodanig verder te ontwikkelen, dat zij niet alleen tijdens huiskamervoorstellingen maar ook in de dagelijkse zorg kon worden gebruikt. Inmiddels is de zogeheten Veder Contact Methode ontwikkeld, met een speciaal trainingsprogramma voor medewerkers in de 24-uurszorg. De nadruk ligt in de Veder Contact Methode vooral op de dagelijks terugkerende zorgmomenten. Die vormen belangrijke rituelen voor bewoners van verpleeg- en verzorgingshuizen. Bijvoorbeeld het gezamenlijk koffiedrinken, de maaltijden en het naar bed gaan.

Net als bij de huiskamervoorstelling verloopt het contact zoveel mogelijk volgens een vaste structuur. Zo begint én eindigt elke ontmoeting met een-op-een-contact. Er wordt gebruik gemaakt van theaterale, muzikale en poëtische communicatie, waarbij acte de présence, timing en intonatie een essentiële rol spelen. Het grote verschil met de huiskamervoorstelling is dat theaterwetten vervallen, zoals het

spelen van rollen en het hanteren van een verhaallijn.

De training wordt voorafgegaan door een observatie van Dementia Care Mapping, een methode waarmee het welzijn van dementerende mensen wordt gemeten. Hierna krijgen de medewerkers een terugkoppeling van de bevindingen van deze nulmeting. Met deze kennis beginnen zij vervolgens aan de training- en coachingsmomenten. Tijdens het trainingsprogramma wordt een brug geslagen naar het Zorgleefplan.

Op dit moment wordt de Veder Contact Methode wetenschappelijk onderzocht. Op pagina 29 legt Petra Boersma haar onderzoek en de eerste resultaten uit.

OVER DE ESSENTIE VAN DE VEDER CONTACT METHODE

Wat is de kern van de Veder Methode? En hoe draag je die over aan mensen die niet zijn geschoold op het gebied van theater en muziek? Deze vragen drongen zich op toen de Veder Methode werd geïntroduceerd in de 24-uurszorg. Het antwoord bleek verrassend simpel.

De kunstenaar Piet Mondriaan (1872-1944) begon zijn carrière met het op naturalistische wijze schilderen van bomen. Maar hij eindigde met zijn bekende abstracte composities: zwarte horizontale en verticale lijnen, met daartussen vlakken in primaire kleuren. Die vormen volgens hem de essentie van zijn werk.

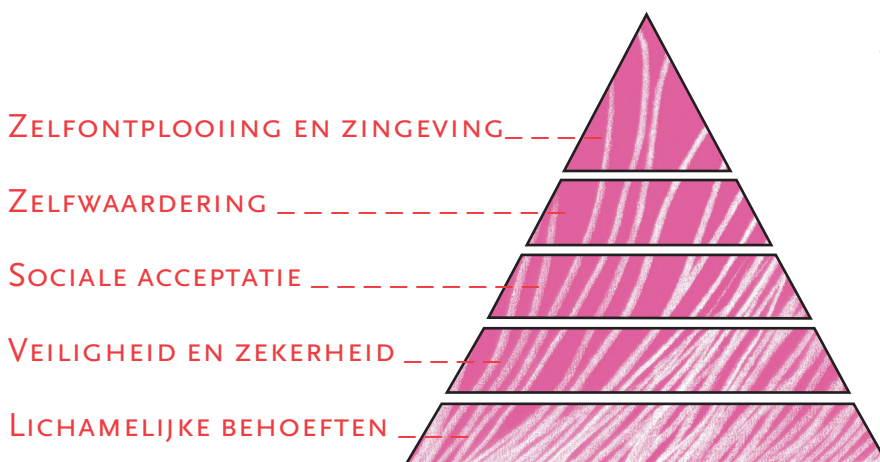
Toen wij de Veder Methode geschikt maakten voor de 24-uurszorg, werden we geïnspireerd door Mondriaans composities. We vroegen ons af: Wat zijn de horizontale en verticale lijnen van Veder? Met andere woorden: wat is de kern van wat wij willen overdragen aan medewerkers van verpleeg- en verzorgingshuizen?

De essentie van de Veder Methode blijkt te liggen in eigenschappen die mensen van nature hebben, zoals het vermogen om op theatrale, poëtische en muzikale wijze te communiceren. Wij hoeven deze eigenschappen alleen maar aan te spreken en te versterken. Het goede nieuws is dat dit relatief weinig tijd en geld kost; niet onbelangrijk in een sector waarin gebrek aan tijd en geld vaak de hoofdrol speelt.

Tijdens onze trainingen leren wij medewerkers in de 24-uurszorg dat zij uit verschillende 'gelaagdheden' bestaan die zij kunnen inzetten in het contact met ouderen met dementie. Zij hoeven geen rol te spelen, maar kunnen gebruik maken van hun eigen bronnen.

De eerste laag is je 'authentieke zelf' of je 'ik-kracht' die je altijd meeneemt in het contact met anderen. Hierbij horen je persoonlijkheid, je energie, je (sociale) intelligentie en de manier waarop je in het leven staat (overtuiging).

De tweede laag vormt het vermogen tot theatrale, muzikale en poëtische communicatie dat tijdens de cursus wordt versterkt. Bij theatrale communicatie gaat het bijvoorbeeld om acte de présence, timing en intonatie, bij poëtische communicatie om ritme en associatief vermogen en bij muzikale communicatie om zang en timing. Wij denken dat de Veder Methode een waardevolle bijdrage levert aan de zelfverwezenlijking van medewerkers in de 24-uurszorg. De Veder Methode is immers ook bedoeld om medewerkers meer plezier in hun werk te geven. Daarbij draagt wederkerig contact met bewoners en succesvol daarin zijn, hoe bescheiden ook, bij aan zelfvertrouwen en zingeving. Graag verwijzen wij hiervoor naar de piramide van de Amerikaanse psycholoog Abraham Harold Maslow (1908-1970). Volgens hem kan een mens alleen écht psychisch gezond worden, als al zijn fundamentele behoeften worden bevredigd. De vijfde laag van de piramide van Maslow staat voor levenskracht en zingeving. Deze laag willen wij vooral aanspreken met de Veder Methode. Wij hopen dat zorgverleners dankzij deze methode vaker toekomen aan wezenlijk contact met bewoners. Omdat dit contact voor de meesten van hen de belangrijkste reden was om voor de zorgverlening te kiezen.

OVER DE BIJDRAGE VAN WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

Dat hun methode werkt, daarvan zijn ze bij Veder overtuigd. Ze hebben immers met hun eigen ogen gezien hoe ouderen met dementie weer contact gingen maken dankzij theater, zang en poëzie. Om ook de buitenwereld te overtuigen van de effectiviteit van de Veder Methode, werkt Veder al jaren nauw samen met de wetenschap. Een openhartig gesprek met alle vier de betrokken wetenschappers - vier bijzondere vrouwen.

Ik vind de Veder Methode lovenswaardig

Prof. dr. Rose-Marie Dröes

Rose-Marie Dröes

is een grote naam in de wereld van dementieonderzoek. Toch koos zij aanvankelijk voor een hele andere richting: bewegingswetenschappen. Voor deze studie liep zij stage in een verpleeghuis, op de afdeling voor ouderen met dementie.

Dröes: “Ik was nog nooit in een verpleeghuis geweest en de kennismaking met de demente bewoners was een grote shock. Ze zaten daar maar, hadden niets te doen. Sommigen lagen met hun hoofd op tafel. Ik dacht: ‘Wat is dit voor een wereld?’”

Nadat Dröes ongeveer vijf minuten bewegingsactiviteiten met ze had gedaan, zag zij hoe de bewoners langzaam weer opbloeden. “Puur doordat ze werden aangesproken”, zegt Dröes. “Dat vond ik zo intrigerend dat ik dacht: iemand moet gaan vertellen dat het gedrag van mensen met dementie niet wordt veroorzaakt door hersendegeneratie, maar doordat wij hen isoleren. Wij brengen hen in een situatie waarin zij gewoon niet meer kunnen leven, omdat zij niks meer hebben.” Die iemand, dat werd Dröes zelf. Inmiddels is zij hoogleraar psy-

chosociale zorg voor mensen met dementie bij VUmc.

De Veder Methode sluit goed aan bij de opvattingen van Dröes over hoe de zorg voor mensen met dementie eruit zou moeten zien. Daarom hoefde zij niet lang na te denken toen zij door Veder werd benaderd om onderzoek te begeleiden naar de effectiviteit van de methode. Dröes: “Een methode die bijdraagt aan een menselijke manier van omgaan en die er bovendien ook nog naar streeft om anderen - zoals personeel in verpleeghuizen - te leren hoe je dat doet, die vind ik lovenswaardig. Daar werk ik als onderzoeker heel graag aan mee.”

De Veder Methode gaat niet alleen over zorg, maar voor een belangrijk deel ook over communicatie. Daarom heeft Veder ook prof. dr. **Julia van Weert** bij het onderzoek betrokken, een vooraanstaand specialist op het gebied van communicatie in de zorg. Ook Van Weert was meteen enthousiast. “Veder gebruikt de effectieve elementen van bestaande psychosociale methoden en voegt daar het element theater aan toe”, zegt ze. “Dat vind ik een gouden vondst.”

Van Weert is hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam, Dröes aan de Vrije Universiteit van Amsterdam. In het begin ‘knetterde’ het behoorlijk tussen de twee wetenschappers -

zelfs zo erg dat ze bij Veder dachten: “Waar zijn wij aan begonnen?”

“De samenwerking was in het begin best wel even wennen”, beaamt Van Weert. “We hadden soms heftige discussies. Dat had niets te maken met concurrerende universiteiten hoor, maar alles met onze verschillende vakgebieden en de manier waarop wij gewend zijn om onderzoek aan te pakken. Bovendien houden wetenschappers nu eenmaal van kritische discussies.”

Dröes, lachend: “Soms moesten er op het scherpst van de snede besluiten worden genomen en dat hoeft heus niet altijd poeslief te gaan. Het mooie was dat wij uiteindelijk telkens weer op één lijn bleken te zitten.”

De eerste wetenschappelijke studie naar de Veder Methode onderzocht de effectiviteit van de huiskamervoorstelling, een interactieve groepsactiviteit waarin bewoners van verzorgings- en verpleeghuizen worden uitgenodigd tot contact. De studie was onderdeel van het promotieonderzoek van de jonge promovenda **Marijke van Haeften-Van Dijk**, van het VUmc. Zij werd begeleid door Dröes en Van Weert.

Uit de in 2011 gepubliceerde resultaten blijkt dat een door Veder-acteurs uitgevoerde huiskamervoorstelling effectief is. Van Haeften: “Ouderen

met dementie lachten meer tijdens de voorstelling en waren minder verward. Ook twee uur na de voorstelling waren ze nog steeds alerter en hadden ze nog altijd meer contact met elkaar dan wanneer er een gewoon gesprek met hen was gevoerd. Zij haalden bijvoorbeeld samen herinneringen op.”

Dröes is nog altijd blij verrast door het gevonden effect. “Vooral omdat het hier gaat om een beperkte interventie, namelijk een voorstelling”, benadrukt ze. “We onderzochten hoe mensen vooraf functioneerden, tijdens en na afloop. Ik bedoel: hoe minimaal kan een interventie zijn?”

Verzorgenden en activiteitenbegeleiders gaven tijdens het onderzoek aan dat zij dankzij de methode meer plezier in hun werk hadden gekregen. Van Haeften: “Doordat zij meer creativiteit in hun werk kwijt konden en bovendien meer contact kregen met de bewoners.” Tijdens de huiskamervoorstelling hoorden de medewerkers veel waardevolle, nieuwe informatie over bewoners, vooral over hun vroegere leven. “Die informatie bleken ze heel goed te kunnen gebruiken om contact te maken tijdens de dagelijkse zorgmomenten”, zegt Van Haeften. “Die momenten gaan namelijk vaak gepaard met veel stress en ze hadden ontdekt dat de Veder Methode hierbij kon helpen, bijvoorbeeld door het op theatermanier zingen van een liedje tijdens het douchen.”

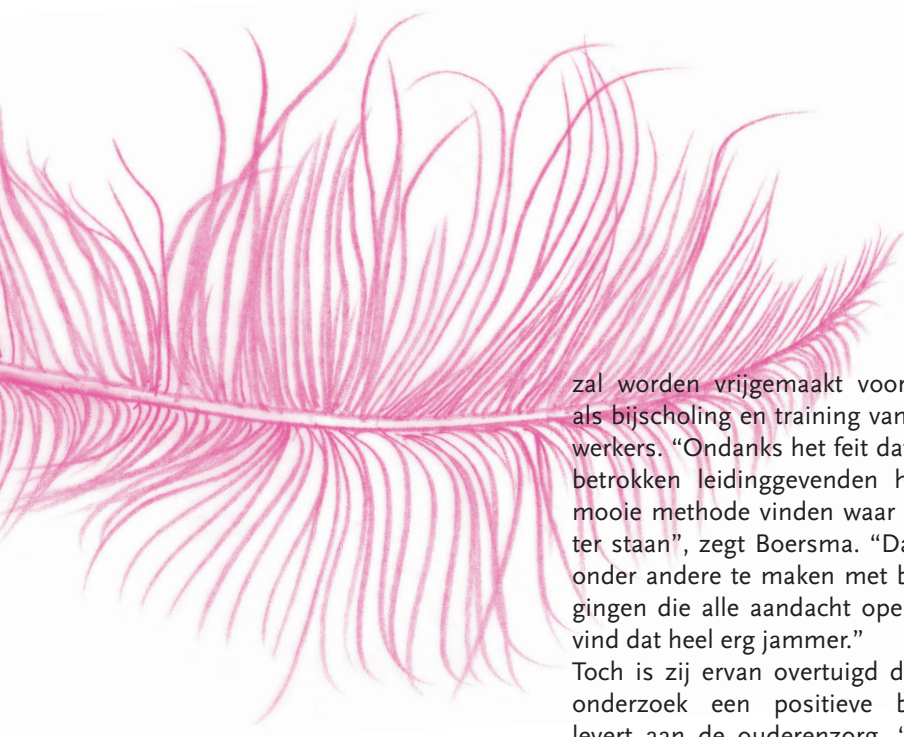
Veel verzorgenden en activiteitenbegeleiders vertelden Van Haeften dat zij de Veder Methode bij uitstek geschikt vinden voor de 24-uurszorg. Of dat waar is, dat zoekt verpleegkundige en promovenda **Petra Boersma** op dit moment uit in haar promotieonderzoek. Voor dit onderzoek sprak zij onder anderen 42 medewerkers van zes verschillende afdelingen voor

demente ouderen. “De meesten vinden de Veder Contact Methode, zoals de methode in de 24-uurszorg heet, inderdaad goed toepasbaar in de dagelijkse zorg”, zegt Boersma. “En het blijkt hen helemaal geen extra tijd te kosten.”

Tijdens de Veder-trainingen leren de medewerkers om andere keuzes te maken en hun beschikbare tijd anders te benutten. Hierdoor kunnen zij meer aandacht besteden aan het emotionele welbevinden van de bewoners. Bijvoorbeeld tijdens de afwas. Boersma: “Die doen ze nu samen met een bewoner; kunnen ze meteen even een praatje aanknopen. En rapporten schrijven ze in de huiskamer in plaats van op kantoor. Uiteindelijk kregen de medewerkers dankzij de Veder Contact Methode een beter en gelijkwaardiger contact met de bewoners - er ontstond wederkerigheid.”

Boersma's onderzoek brengt tot nu toe echter niet alleen maar goed nieuws. Een tweede onderzoeksvraag luidt: in hoeverre kan de Veder Contact Methode worden geïmplementeerd in verzorgings- en verpleeghuizen? Slechts één van de vier bij het onderzoek betrokken verpleeghuizen heeft op dit moment een langetermijnplan geschreven waarin staat dat er structureel in de methode zal worden geïnvesteerd en dat er dus geld

zal worden vrijgemaakt voor zaken als bijscholing en training van medewerkers. “Ondanks het feit dat alle 11 betrokken leidinggevenden het een mooie methode vinden waar ze achter staan”, zegt Boersma. “Dat heeft onder andere te maken met bezuinigingen die alle aandacht opeisen. Ik vind dat heel erg jammer.”

Toch is zij ervan overtuigd dat haar onderzoek een positieve bijdrage levert aan de ouderenzorg. “Er zijn tijdens dit onderzoek heel veel medewerkers getraind in de Veder Contact Methode en zij dragen deze manier van werken met zich mee, waar zij ook heen gaan. Innoveren kost altijd veel tijd, zo simpel is het.”

De Veder Methode zorgt voor meer en beter contact met ouderen met dementie, zo blijkt ook weer uit het lopende onderzoek. Maar hoe verklaren de wetenschappers dat eigenlijk? “Het komt doordat je op een andere manier contact maakt”, zegt communicatiespecialist Van Weert. “Het gaat bij mensen met dementie helemaal niet meer om wat je zegt, maar om hoe je het zegt. Welke emotie je ermee oproept. En de Veder Methode biedt dan heel veel handvatten.”

Volgens hoogleraar psychosociale zorg Dröes werkt de Veder Methode ook doordat je “aansluit bij wie een persoon met dementie is”. En je bent, zo zegt zij heel stellig, “alles wat is opgeslagen in je geheugen.” Bij mensen met dementie gaat het hierbij vooral om het langetermijngeheugen, dat blijft immers het langst intact. Dröes: “Als je daar geen contact mee maakt, dan dutten mensen met dementie in en sluiten ze zich uiteindelijk af voor de wereld om hen heen. Maar als je ze dingen laat herkennen, dan komen ze weer tot leven. En dan kan je ook weer contact met ze maken in het hier en nu.”

2012 Marijke van Haften-van Dijk won een prijs voor een presentatie over haar onderzoek. Hiermee heeft zij een korte, Engels ondertitelde film gemaakt over de toepassing van de Veder Methode in een huiskamervoorstelling. De film wordt gebruikt bij internationale (wetenschappelijke) presentaties en is te zien op de website van Theater Veder, onder De Veder Methode, wetenschappelijk onderzoek.

ONDERZOEK NAAR DE IMPLEMENTATIE VAN DE VEDER CONTACT METHODE IN DE DAGELIJKSE ZORG VOOR MENSEN MET DEMENTIE

Sinds juni 2012 werk ik aan het onderzoek 'de implementatie van de Veder Contact Methode in de dagelijkse zorg voor mensen met dementie'.

Op mijn 45e ben ik begonnen aan dit promotieonderzoek deze PhD-study, omdat er ruimte voor kwam binnen mijn baan bij Hogeschool Inholland, waar ik als teamleider aan verbonden was. Al langere tijd wilde ik een promotie-onderzoek doen en dacht toen, dit is het moment om daar voor te gaan.

Het leuke is eigenlijk dat alles wat ik in mijn leven aan opleiding en werk heb gedaan, in dit onderzoek, deze PhD, is samengekomen. Ik heb in 1989 de HBO-V in Groningen afgerond, daarna een jaar of 10 als psychiatisch verpleegkundige in het AMC in Amsterdam gewerkt. Nadat ik eerst nog een aantal jaren aan de UvA psychologie in deeltijd heb gestudeerd, kreeg ik in het AMC de gelegenheid de opleiding 'klinische epidemiologie en biostatistiek' te doen. Vervolgens heb ik de overstap gemaakt naar beleidswerk, eerst in de ouderenzorg bij Bernardus (later Fontis, tegenwoordig Osira) en vervolgens bij Hogeschool Inholland, waar ik nog steeds met veel plezier werk.

Het onderzoek wordt uitgevoerd bij vier zorgkoepels in Nederland; op een aantal klassieke grotere en kleinschalige woon-/zorgafdelingen voor mensen met dementie. Het onderzoek is gestart in 2012 met de voormeting bij een afdeling in Amsterdam voordat de trainers van Theater Veder konden beginnen met de implementatie van de Veder Contact Methode. Daarna begon voor mij de nauwe samenwerking met Theater Veder. De medewerkers van Veder moesten klaar zijn met hun implementatieprogramma op het moment dat mijn onderzoeksassistenten

en ik de nameting konden uitvoeren. Zomer 2015, bijna drie jaar later, is de dataverzameling volbracht en durf ik te zeggen dat het heel fijn samenwerken is met de mensen van Theater Veder.

Met 42 verzorgenden en 11 betrokken managers/trainers hebben we interviews gehouden, die inmiddels geanalyseerd en bijna ook gepubliceerd zijn. Binnenkort hopen we de analyses te kunnen verrichten van de observaties van het gedrag van verzorgenden en van het gedrag, de stemming en de kwaliteit van leven van de mensen met dementie.

Behalve dat ik het gewoon heel erg leuk vind om te leren en mezelf te ontwikkelen, vind ik het vooral ook heel mooi dat ik met dit onderzoek een (bescheiden) bijdrage kan leveren aan het verbeteren van de kwaliteit van leven van mensen met dementie. Ik vind het prachtig om te zien en te horen hoe de verzorgenden met behulp van de Veder Contact Methode handvaten krijgen om op een gemakkelijke, vederlichte manier, contact te maken met mensen met dementie. Contact waarin deze mensen zich erkend voelen en waarin sprake is van wederkerigheid. Zowel verzorgenden als leidinggevenden geven aan dat de Veder Contact Methode de verzorgenden meer mogelijkheden geeft om contact te maken met de soms moeilijk benaderbare mensen met dementie.

Helaas is het echter niet zo dat op alle afdelingen de implementatie van de Veder Contact Methode even succesvol is verlopen. Ook hebben sommige verzorgenden er moeite mee om theatrale, poëtische en/of muzikale communicatie toe te passen in het contact met mensen met dementie, zij voelen zich er ongemakkelijk bij.

Mijn onderzoek wordt op zeer betrokken wijze begeleid door drie profes-

soren: Rose-Marie Dröes, hoogleraar psychosociale zorg voor mensen met dementie aan het VU Medisch Centrum, Julia van Weert, hoogleraar gezondheidscommunicatie aan de Universiteit van Amsterdam en Berno van Meijel, hoogleraar GGZ verpleegkunde aan VU Medisch Centrum/Hogeschool Inholland/Parnassia. Ik hoop mijn proefschrift in 2016 af te ronden.

Door Petra Boersma

OVER BORGING EN DUURZAME ONTWIKKELING

*Een vederlichte vorm van communicatie
brengen in verzorgings- en verpleeghuizen;
dat is de ambitie van Theater Veder.
En dan niet eenmalig, maar duurzaam.*

Door Marieke Westra

Tijdens de ontwikkeling van de Veder Formule liet ik mij inspireren door de Bulgaars-Amerikaanse conceptkunstenaar Christo Vladimirov Javacheff, of kortweg Christo, bekend van het inpakken van bekende bouwwerken als de Berlijnse Rijksdag. Op mij maakten vooral de beelden van zijn project The Gates grote indruk, waarbij hij oranje vlaggen plaatste in Central Park in New York. De lichtheid van die wapperende vlaggen - dat gevoel wilde ik graag overdragen aan verpleeghuizen. En dan niet tijdelijk, zoals de projecten van Christo, maar blijvend.

Zorginnovatie is altijd een gecompliceerd proces. Onderzoek heeft uitgewezen dat innovatieprojecten gemiddeld zeventien jaar duren en dat er maar liefst tachtig procent mislukt. De afgelopen tien jaren is het ons gelukt om de Veder Methode bij zeventien zorginstellingen te implementeren in het hele land. We hebben veel te danken aan het feit dat we drie jaar lang gefinancierd zijn vanuit het Transitieprogramma Langdurige Zorg van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Doel van dit programma was om een verandering aan te brengen in het bestaande hardnekkige klimaat van verzorgings- en verpleeghuizen, die bepaald wordt door een cultuur van gebrek aan geld en tijd.

Onze aanmelding was door de combinatie van theater en zorg een 'vreemde eend in de bijt' van het transitieprogramma. Twee projectleiders zijn voor ons belangrijk geweest: Inge Borghuis, omdat zij de kiem voor het

hele transitieprogramma heeft gelegd, en John van den Hout, omdat hij ons met zijn visie wist te inspireren. Zijn credo luidde: durven onthullen in plaats van verhullen. In de erkenning van kwetsbaarheid ligt de kracht en de openheid, zowel voor individuen als voor organisaties.

Mede door het programma konden theater en wetenschap hand in hand gaan in de zorgsector. We konden aantonen dat arbeidsplezier en welzijn een positieve wisselwerking op elkaar hebben en dat is wat ons betreft de kern van het effect van de Veder Methode. Het probleem waarop we echter stuiten binnen alle organisaties waarmee we tot nu toe langdurig hebben samengewerkt, is de borging. Met andere woorden: hoe voorkom je dat een project in een la verdwijnt.

In 2014 zijn we gestart om de mogelijkheden van een keurmerk te onderzoeken als oplossing voor het probleem van de borging. In deze fase onderzoeken we welke instrumenten nodig zijn om wederkerigheid in contact blijvend te laten plaatsvinden. Bovendien wordt bekeken hoe we het trainingsprogramma niet alleen toegankelijk kunnen maken voor zorgverleners, maar ook voor medewerkers van de horeca- en facilitaire teams in de locaties. Zo kan de Veder Methode in verschillende disciplines van de organisatie een vlucht nemen. Een keurmerk kan een gevoel oproepen van controle en dwang, van een keurslijf. Dit is echter het tegengestelde van wat Veder wil bereiken.

Daarom werken we met de metafoor van de luchtballon. Een gezond systeem heeft een duidelijke structuur nodig en praktische organisatie - die vormen het mandje. Maar een instelling is nergens zonder de creativiteit en de dromen van alle medewerkers - die vormen de ballon. Het mandje en de ballon zijn met elkaar verbonden door communicatie. Synergetische communicatie: dat men gericht is op avontuur en op het win-win-principe en daarbij empathisch naar elkaar luistert. En dat hoofd, hart en handen worden opengesteld voor nieuwe mogelijkheden. Deze elementen van synergetische communicatie zijn beschreven door Stephan Covey. Om te kunnen opstijgen, zullen het mandje en de ballon goed met elkaar dienen samen te werken. Als dit lukt en deze samenwerking niet als een droom uiteenspat kunnen er verre oorden worden bereikt.

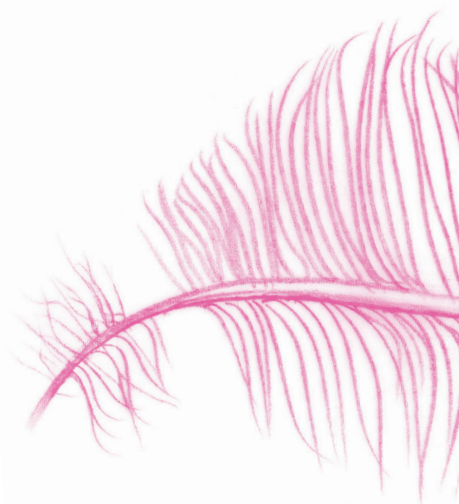
Labyrint

*Ik dool hier rond in 't labyrint van 't leven
een labyrint leidt altijd naar het hart
ik heb al m'n bagage afgegeven
ik reis zo licht dat het me soms verwart
ik ben niet oud en wijs en grijs geboren
eens was ik een baldadig, hoopvol kind
dat kind is vast nog niet voorgoed verloren
al lijkt het soms te zwerven op de wind*

*'k verdiende door de jaren heen m'n sporen
'k heb afen toch best een steen verlegd
maar als ik dat vertel: wie wil me horen?
misschien heb ik het meeste al gezegd
wat ik heb meegemaakt is niet te vangen
er zijn geen woorden voor een buikgevoel
wat mij ten diepste drijft is een verlangen
naar iemand die begrijpt wat ik bedoel*

*als ik na jaren dolen en verdwalen
aankom in 't hart van 't labyrint
dan vind ik daar mijn diepste idealen
dan vind ik het baldadig, hoopvol kind
dan hoef ik niet te vloeken of verwensen
dan wordt mijn woordeloze kreet verstaan
dan zie ik in de ogen van de mensen
dat zij dezelfde weg ook zijn gegaan*

Helma Snelooper-Arendsen

veder

*theater
training
coaching*

-
- 35 Bijlagen:
- 1.1 De Veder Methode: Contact maken door middel van theater
Uit: Denkbeeld (2011)
  - 2.1 Theorie theater en de theatrale prikkels
Uit: Evaluatie van de Veder Methode (2010)
  - 3.1 Facts & figures
  - 4.1 Met dank aan sleutelfiguren en gecertificeerden van
de zorgorganisaties

-
- 50 Dankwoord

DE VEDER METHODE: CONTACT MAKEN DOOR MIDDEL VAN THEATER

Apathisch gedrag komt veel voor bij mensen met dementie in verpleeghuizen. Zorgverleners hebben vaak moeite om contact te maken met deze cliënten. Zij kunnen nu ondersteuning krijgen van de Veder Methode, een innovatieve aanpak waarin verschillende belevingsgerichte zorgmethoden worden geïntegreerd met theatrale elementen.

De Veder Methode bouwt voort op de ontdekking dat theatraal communiceren kan helpen om contact te krijgen met mensen die apathisch gedrag vertonen

Meer dan de helft van de mensen met dementie in verpleeghuizen vertoont apathisch gedrag. Voor zorgverleners is dit vaak moeilijk, omdat de bewoner zich terugtrekt in zichzelf en maar beperkt reageert op toenaadering. Zo ontstaat gemakkelijk een situatie waarin er vrijwel geen contact is. Hierdoor kan zowel bij de zorgverlener als bij de persoon met dementie een gevoel van machteloosheid en hopeloosheid ontstaan. Deze machteloosheid heeft *Marieke Westra*, artistiek leider van Theater Veder, zelf aan den lijve ondervonden toen zij nog als verpleegkundige werkte in een psychogeriatrisch verpleeghuis. “Het was zo moeilijk om door die muur heen te breken. Ik beschikte niet over methoden om contact te maken en de hoge tijdsdruk droeg daar ook niet aan bij.” Marieke herinnert zich nog levendig hoe het haar een keer verging op Eerste Kerstdag: het personeel zat in een hoek van de huiskamer te praten over welke uitzendwerkgever het meest betaalde en de bewoners zaten er ondertussen verlaten bij. Door deze teleurstellende ervaring zag zij als een berg op tegen Tweede Kerstdag. Ze besloot toch te gaan en dat bleek een goede keus. Het eerste wat ze zag bij binnenkomst was het afdelinghoofd, gekleed in jacquet: “Goedemorgen mevrouw, het is vandaag Kerst en wij gaan er een mooie dag van maken.” En het werd een prachtige dag. Die positieve ervaring heeft bijgedragen aan de ontwikkeling van de Veder Methode.

Theatraal communiceren

De Veder Methode is ontwikkeld door het team van Theater Veder in samenwerking met de zorgkoepels AMSTA, Cordaan en OsiraGroep in Amsterdam. Vrijwel alle medewerkers van Veder hebben, net als artistiek leider Marieke Westra, een dubbele profes-

sionele achtergrond: in de zorg of het onderwijs en de podiumkunsten. De Veder Methode bouwt voort op de ontdekking die Westra tijdens haar werk als verpleegkundige deed, dat theatraal communiceren kan helpen om contact te krijgen met mensen die apathisch gedrag vertonen. Onder ‘theatraal communiceren’ verstaat zij dat het accent wordt gelegd op intonatie, timing en ‘acte de présence’. “Eenendertig procent van je communicatie is intonatie, negen procent woorden en zestig procent non-verbaal gedrag,” zegt Westra. “En deze aspecten van communicatie zijn goed overdraagbaar.”

In de Veder Methode zijn bestaande begeleidingsmethoden uit de psychosociale zorg, zoals reminiscentie, Validation en geïntegreerde belevingsgerichte zorg, gecombineerd met theatrale prikkels. Bijvoorbeeld het spelen van rolfiguren (inclusief kostuums) en het gebruik van rekwietsieten, een verhaal uitbeelden, poëzie voordragen en liederen zingen. Door zulke verschillende technieken te combineren ontstaat een methode waarmee naar verwachting meer kan worden bereikt dan wanneer deze afzonderlijk worden gebruikt.

Inmiddels is de Veder Methode op 149 zorgafdelingen in Nederland geïntroduceerd. De eerste stap is dat professionele acteurs van Theater Veder huiskamervoorstellingen geven voor mensen met dementie en hun zorgverleners. De gedachte hierachter is dat zorgverleners geprikkeld zullen worden om ook met de Veder Methode aan de slag te gaan wanneer zij zien wat de acteurs in het contact met mensen met dementie kunnen bereiken. Bovendien kunnen de professionele acteurs zo als rolmodellen fungeren bij de training van zorgverleners in de Veder Methode, de tweede stap van de implementatie. Inmiddels zijn zo’n 1050 zorgverleners getraind in

de toepassing van de methode. Ruim honderd van hen hebben ook nog *coaching on the job* ontvangen, waarbij zij zelf een voorstelling speelden op hun eigen afdeling. Tot slot van het traject verzorgt Theater Veder nascholingsbijeenkomsten, zogenaemde “Bruisplekken”, voor zorgverleners die al getraind zijn.

Wat is het effect?

Van mei 2009 tot mei 2011 is de Veder Methode wetenschappelijk onderzocht door de afdeling Psychiatrie van het VUmc en de afdeling Communicatiewetenschap van de Universiteit van Amsterdam. Dit onderzoek bestond uit drie fasen:

1. Beschrijving van de Veder Methode.
2. Evaluatie van de methodiekoverdracht en de implementatie door middel van interviews met sleutelfiguren.
3. Onderzoek naar het effect van de Veder Methode op mensen met dementie en zorgverleners in verzorgings- en verpleeghuizen.

Om het effect op bewoners met dementie te onderzoeken zijn huiskamervoorstellingen volgens de Veder Methode vergeleken met een normale reminiscentieactiviteit. Door middel van observaties zijn *gedrag, stemming en kwaliteit van leven* van bewoners met dementie gemeten. Deze observaties vonden plaats op drie momenten: een aantal dagen vóór de interventie, tijdens de interventie en twee tot drie uur erna. Uit het onderzoek bleek dat

De eerste stap is dat professionele acteurs van Theater Veder huiskamervoorstellingen geven voor mensen met dementie en hun zorgverleners

de bewoners meer lachten tijdens huiskamervoorstellingen door professionele acteurs dan tijdens de reminiscentieactiviteit. Bovendien haalden de bewoners die een dergelijke huiskamervoorstelling hadden meegemaakt twee tot drie uur daarna meer herinne-

ringen op dan de mensen die hadden deelgenomen aan de reminiscentiegroep. Ook waren de bewoners na de huiskamervoorstelling alerter en meer gericht op hun omgeving, zoals bleek uit het feit dat zij beter naar geluiden en stemmen om hen heen luisterden. Tot slot lachten ze bij de nameting meer en gaven ze er meer blijk van “zich thuis te voelen”.

Huiskamervoorstellingen die werden uitgevoerd door getrainde zorgverleners bleken geen significante meerwaarde te hebben ten opzichte van de reminiscentieactiviteit. Dit zou kunnen komen doordat de zorgverleners op het moment dat het onderzoek plaatsvond, nog te weinig ervaring hadden in het spelen van een huiskamervoorstelling. Sommige zorgverleners-acteurs zeiden bovendien een beetje last te hebben gehad van zenuwen vanwege de aanwezigheid van de onderzoekers tijdens de voorstelling. Verder waren de huiskamervoorstellingen meestal nog niet, of niet goed, geïmplementeerd in de gebruikelijke zorg.

Werken met de Veder Methode

De ervaringen die zorgverleners hadden met de toepassing van de Veder Methode zijn eveneens onderzocht. De focus lag daarbij op de *toepasbaarheid* van de methode en de invloed van het werken ermee op de *arbeids-satisfactie*, de *werkbeleving* en de *zelfwaardering*. Er zijn vijf focusgroepen gehouden, waaraan in totaal 35 zorgverleners deelnamen. Zij vonden de Veder Methode goed toepasbaar in huiskamervoorstellingen, mits zij de voorstelling adequaat hadden voorbereid. In alle focusgroepen

kwam aan bod dat de methode ook goede aangrijpingspunten biedt om contact te maken met bewoners in de 24-uurszorg:

“Naast de optredens gebruik ik de methode ook in de contactmomenten met

Bron: Van Dijk, M., Van Weert, J., Dröes, R-M. (2011). *De Veder Methode; contact maken door middel van theater, Denkbeeld. Tijdschrift voor psychogeriatric, jaargang 23, nr. 6, p. 2-5.*

bewoners. Het gaat er dan om dat je je meer bewust bent dat je de mensen ook werkelijk ziet. Dat je ze ook echt aandacht geeft en niet makkelijk aan ze voorbij loopt. Daarvan ben ik me meer bewust geworden.”

De arbeidssatisfactie wordt positief beïnvloed door de toepassing van de Veder Methode dankzij onder meer de positieve reacties van bewoners, het collegiale contact en de humor en de lichtheid in het contact met de bewoners:

Je merkt wel echt dat de bewoners ervan kunnen genieten. Waar je normaal geen reactie terugkrijgt, zie je nu een glimlach of iemand die spontaan begint mee te zingen

“Want je merkt wel echt dat de bewoners ervan kunnen genieten. Waar je normaal geen reactie terugkrijgt, zie je nu een glimlach of iemand die spontaan begint mee te zingen.”

“Het is voor ons een oplaadpunt. Zeker het voorbereiden en het bedenken met mijn collega. Daar kunnen we zo’n lol mee hebben. Je voelt je dan heel erg een team.”

Daarnaast geven zorgverleners aan dat zij bewuster en meer belevingsgericht met bewoners communiceren:

“Door Theater Veder kom ik er ook achter dat muziek gewoon heel belangrijk is. Als je de tafel dekt en je zingt dat lied, dan zie je toch dat je bij de bewoners wat losmaakt. Dat je ze even uit de sleur haalt of zo.”

Tot slot rapporteren zorgverleners ook dat hun zelfwaardering is vergroot door het werken met de Veder Methode. Sommigen zeiden dat zij zich bevestigd voelen in hun werk en de manier waarop zij contact met bewoners maken. Anderen leerden om minder terughoudend te zijn, meer expressie te tonen; zij kregen meer zelfvertrouwen en voelden zich vrijer.

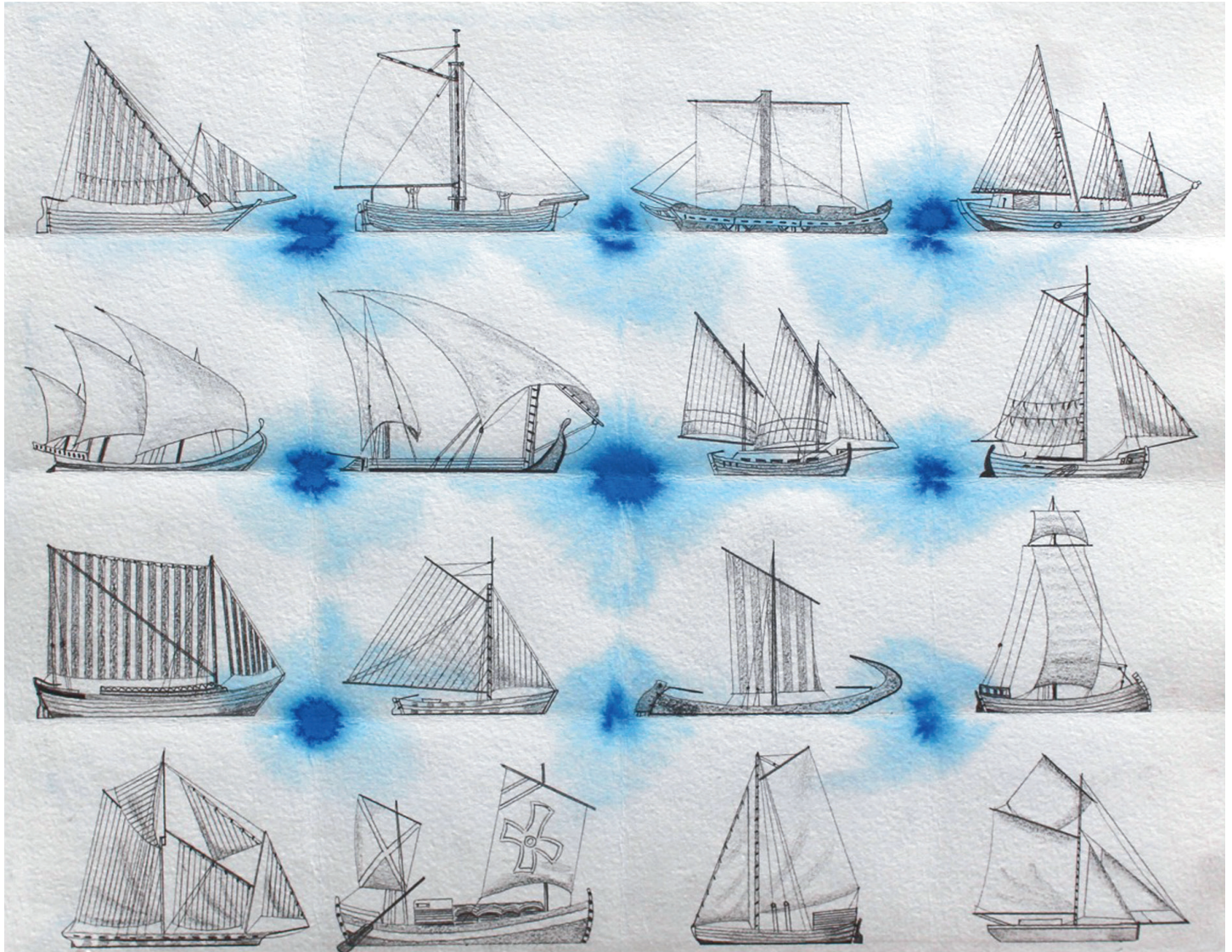
“Ik had nooit verwacht dat ik het zou gaan doen. Ik ben best wel terughoudend en af en toe onzeker, ook wel een tikkeltje verlegen. Dus ja, dat ik voor die groep stond, dat was een leuke overwinning.”

Breder toepasbaar

Al met al blijkt uit het onderzoek dat de Veder Methode positief is ontvangen door zorginstellingen, zorgverleners en bewoners met dementie. Vervolgonderzoek met inmiddels meer ervaren en getrainde zorgverleners is echter nodig om het effect van huis-kamervoorstellingen volgens de Veder Methode verder te kunnen toetsen. Uit het nu verrichte onderzoek onder zorgverleners is naar voren gekomen dat zij (elementen van) de Veder Methode ook goed kunnen gebruiken in het contact met bewoners gedurende de 24-uurszorg. Wanneer de effectieve elementen van de Veder Methode voor de 24-uurszorg in het zorgleefplan worden opgenomen, zullen meer verzorgenden de methode gaan toepassen. Daarom wordt aanbevolen de Veder Methode verder te ontwikkelen en breder toepasbaar te maken in de 24-uurszorg. Theater Veder heeft hiervoor recentelijk subsidie ontvangen.

Marijke van Dijk en **Rose-Marie Dröes** zijn respectievelijk als junior onderzoeker en als hoogleraar verbonden aan de afdelingen Verpleeghuisgeneeskunde en Psychiatrie van VU medisch centrum in Amsterdam; **Julia van Weert** is werkzaam bij de Amsterdam School of Communication Research (ASCoR) van de Universiteit van Amsterdam.

Het volledige onderzoeksrapport is te bestellen bij Marijke van Dijk (ma.vandijk@vumc.nl) of via de website van Theater Veder www.theaterveder.nl

Verlangen

*Wanneer je een schip wilt bouwen
breng dan geen mensen bijeen
om timmerhout te sjouwen
of te tekenen alleen.
Voorkom dat ze taken ontvangen
deel evenmin plannen mee
maar leer de mensen eerst verlangen
naar de eindeloze zee.*

Antoine de Saint-Exupéry

THEORIE THEATER EN DE THEATRALE PRIKKELS

In de Veder Methode worden theatrale prikkels gecombineerd en geïntegreerd met Validation, reminiscentie, NLP en belevingsgerichte zorg. Het uitgangspunt is dat deze methoden door het gezamenlijk toepassen versterkt worden in hun werking. Op welke wijze theatrale prikkels verondersteld worden bij te dragen in het versterken van de effecten van de genoemde methoden en het verbeteren van het contact met mensen met dementie, wordt hier beschreven.

Bron: Van Dijk, M., Van Weert, J., Dröes, R-M (2010). *Evaluatie van de Veder Methode; theater als contactmethode in de psychogeriatrische zorg*. Pag. 57-61

Elementen van de Veder Methode

- **Remiscentie** - In de Veder Methode worden verhalen verteld, liederen gezongen en gedichten voorgedragen met als doel beelden en herinneringen van vroeger op te roepen.
- **Belevingsgerichte zorg** - Meegaan in de belevingswereld van de persoon met dementie, de gevoelens en emoties van bewoners serieus nemen door deze te bevestigen (valideren) en echt contact maken, zijn enkele centrale pijlers waarop de Veder Methode is gestoeld.
- **Neurolinguïstisch programmeren (NLP)** - Volgens de uitgangspunten van NLP ontstaan betrokkenheid en vertrouwen door lichaamshouding, spreektoon, spreektempo en ademhalingsritme aan te passen aan de ander. In de Veder Methode wordt gebruikgemaakt van deze communicatieve elementen om contact te maken met mensen die geheugenproblemen hebben en hun een gevoel van betrokkenheid en vertrouwen te geven.
- **Theatrale prikkels** - Door gebruik te maken van realiteitsgetrouwe rolfiguren, kostuums, rekwisieten, teksten en muziek herkennen de mensen met dementie de uitgebeelde scènes en kunnen zij zich mee laten voeren in het verhaal. In de Veder methode worden reminiscentie, Validation, belevingsgerichte zorg en NLP samengevoegd en aan elkaar gekoppeld door middel van deze theatrale prikkels. Omdat die op zichzelf ook al het contact met

mensen met dementie kunnen bevorderen, versterken zij de afzonderlijke methoden in hun werking.

- **Poëzie** - In de Veder Methode neemt poëzie een belangrijke plaats in. Onderzoek heeft aangetoond dat het lezen en voordragen van gedichten de communicatie tussen mensen met de ziekte van Alzheimer en hun (in) formele zorgverleners kan verbeteren.

- **Wederkerigheid** - Centraal in het gedachtegoed van de Veder Methode staat de wederkerigheid in het contact tussen bewoners met dementie en hun zorgverleners. Tijdens de huiskamervoorstellingen begeven de spelers van Theater Veder zich onder het publiek en vindt er directe interactie met de toeschouwers plaats. Spelers moedigen inbreng van het publiek aan en deze inbreng wordt geïntegreerd in de spelwerkelijkheid.

Dramatisch theater - Spelwerkelijkheid

In de tweede helft van de negentiende eeuw ontstond een groeiende behoefte aan historische getrouwheid en waarheid op het toneel. Als gevolg hiervan is het dramatisch theater ontwikkeld. Dit richt zich op “het scheppen van een waarheidsgetrouwe representatie van de werkelijkheid” (Lehmann, 2006, p. 18) en stelt zich als doel de toeschouwer zich te laten herkennen in het verhaal van de rolfiguren en zich in te leven in de voorgespeelde werkelijkheid.

Principes van het dramatisch theater zijn terug te leiden naar Aristoteles (335 BC). In zijn *Poetica* stelt hij dat het creëren van de spelwerkelijkheid moet gebeuren door het uitbeelden van de handeling in tegenstelling tot vertelling van de handeling. Het tot leven brengen van deze werkelijkheid stelt toeschouwers in staat mee te leven.

Rolfiguren, kostuums, rekvisieten, teksten en muziek die gebruikt worden in voorstellingen volgens de *Veder Methode* trachten altijd de realiteit getrouw weer te geven. De verhalen gaan onder andere over een periode waarin de mensen met dementie hun jeugd beleefden (reminiscentie). Door het scheppen van een theatrale werkelijkheid kunnen de mensen zich inleven in de zogeheten 'spelwerkelijkheid' en zich mee laten voeren in het verhaal.

Postdramatisch theater - Vierde wand

In het dramatisch theater bevinden spelers zich op het toneel en de toeschouwers kijken vanuit de zaal toe door de toneellijst. Doordat de spelers zich niet rechtstreeks richten tot het publiek ontstaat een denkbeeldige 'vierde wand'. Deze vierde wand is ontstaan om duidelijk onderscheid te maken tussen de illusie op het toneel en de werkelijkheid in de zaal. Bertold Brecht doorbrak als eerste de vierde wand door rolfiguren te introduceren die rechtstreeks het publiek aanspraken.

Voorstellingen volgens de *Veder Methode* doorbreken de vierde wand doordat de spelers iedereen persoonlijk groeten bij aanvang en na afloop van de voorstelling. Tevens wordt interactie bevorderd door inbreng van het publiek aan te moedigen en deze wordt op zijn beurt ook gebruikt in

de spelwerkelijkheid. Op die manier worden de mensen meegenomen in de illusie van de voorstelling. Door het ziektebeeld van de toeschouwers ontstaat dikwijls in deze illusie de herkenning van wat nog wel beschikbaar is in het geheugen. Recent onderzoek van Westerhof, Lamershof en De Vries (2010) toont aan dat het belevend ophalen van herinneringen bevorderlijk werkt op het positief affect en de levenstevredenheid. Dus, doordat de illusie reminiscerend werkt kan de voorstelling een positief effect hebben op het geestelijk welbevinden van mensen met dementie.

Method acting - Authenticiteit

Konstantin Stanislavski (1936) stond aan de basis van het zogenoemde 'method acting' in het begin van de twintigste eeuw. De omslag van het oude, statische acteren naar 'method acting' viel ongeveer tegelijk met de opkomst van de film in de jaren '50 van de vorige eeuw. Waar op het toneel grootse gebaren en luide stemmen passend waren, was dit voor de film overdreven. Omdat het publiek de speler van dichtbij kan zien is het noodzakelijk om levensechter te spelen om te voorkomen dat het spel onnatuurlijk overkomt.

Binnen 'method acting' moeten spelers één worden met het personage dat ze vertolken. Hiervoor gebruikt de speler de eigen ervaringen en emoties om zo authentiek mogelijk het verhaal van een ander te kunnen vertolken (Stanislavski, 1936; Strasberg, 1988). Eén van de uitgangspunten van 'method acting' is dat de speler niet zegt wat hij voelt of doet, maar dat hij dat laat zien.

Doordat voorstellingen volgens de *Veder Methode* vaak voor een kleine groep mensen wordt gespeeld is le-

vensecht acteren van belang om de toeschouwers mee te nemen in de spelwerkelijkheid. De rolfiguren worden zo gecreëerd dat ze dicht bij de speler liggen, waardoor ze het personage authentiek kunnen brengen.

Improvisatiemethodiek Keith Johnstone - Aanbod accepteren

Keith Johnstone (1987) is de grondlegger van 'theatresports', een vorm van improvisatietheater. Hiervoor ontwikkelde hij een aantal elementaire principes, waaronder de spelattitude aanbod accepteren (oftewel ja zeggen). Hofman (2001) licht toe dat het er niet om gaat dat je het goed doet, maar dat je plezierig speelt met je medespelers. Alle spelers dienen zo te spelen dat iedereen zijn of haar gedachten, gevoelens en ideeën kan uitspelen. Als gevolg hiervan ontstaat een sfeer waarin het leveren van ideeën wordt gewaardeerd omdat ze worden geaccepteerd.

Iemand die volgens de methode van Johnstone speelt, zegt bij voorbaat 'ja' tegen initiatieven van medespelers en publiek. Deze spelattitude komt overeen met het concept Validation (Feil, 1989a). Zie hoofdstuk 2 voor meer uitleg over Validation. Door aanbod te accepteren ontstaat een communicatief open en waardevrije houding. Deze is als waardevol beschreven in de belevingsgerichte zorg en door van der Kooij (2003) omschreven als 'zoekend reageren' en 'meegaan in de belevingswereld'.

Doordat het brein van dementerende ouderen niet-lineair en bovendien associatief werkt is aanbod accepteren en ja zeggen erg belangrijk in de *Veder Methode*. Hoewel een opmerking van een bewoner niet hoeft aan te sluiten op de geboden spelwerkelijkheid is het voor de beleving van de

persoon met dementie van belang dat hier in mee wordt gegaan om zich gevalueerd en geaccepteerd te voelen.

Semiotiek - Ruis

Theatersemiotiek is een onderdeel van de algemene semiotiek. Het uitgangspunt van semiotiek is dat een mens ten eerste betekenis zoekt voor de verschijnselen die hem omringen en ten tweede (terecht of onterecht) de verschijnselen een betekenis toekent. Het proces van semiotiek bestaat uit representatie (door de tekendragers) en interpretatie (door de waarnemer).

Fischer-Lichte (1983) maakt voor de theatersemiotiek onderscheid tussen verschillende vormen van tekens die geproduceerd kunnen worden door een acteur zoals kinetische tekens (mimiek, gelaat) en gestische en proxemische tekens (afstand en beweging). Deze tekens geven betekenis aan de voorstelling doordat ze door de toeschouwer geïnterpreteerd worden.

Ook zijn er niet-verbale akoestische tekens. Dit heeft betrekking op muziek en geluid. Fischer-Lichte (1983) verstaat onder geluid alle geluiden die niet worden geproduceerd door de acteurs. Hierbij gaat het ook om zogenaamde 'tekens van tekens'. Tekens van tekens houdt in dat een object dat op het toneel geplaatst is, in eerste instantie verwijst naar dat object zoals dat in de werkelijkheid voorkomt. Tegelijkertijd heeft het ook een betekenis dat precies dat object op dat moment op het toneel staat. Daarmee wordt verwezen naar een bepaalde bedoeling van de makers.

Toevallige geluiden die geen intentionele functie hebben in het stuk moeten volgens het model van Fischer-Lichte genegeerd worden. Deze toevallige geluiden komen overeen

met de 'noise' (oftewel ruis) in het communicatiemodel van Elam (1980).

Hij onderscheidt drie soorten ruis:

1. De extra tekstuele ruis zoals laatkomers bij de voorstelling, het niet werken van apparatuur, het vergeten van de tekst door acteurs
2. Officieel niet bij de presentatie behorende activiteiten zoals het verplaatsen van decors
3. Activiteiten van de toeschouwers zoals het eten van popcorn.

Volgens zowel Fischer-Lichte (1983) als Elam (1980) geven deze factoren geen betekenis aan de voorstelling en behoren dus tot een ander niveau dan de theatrale tekens. Toeschouwers zouden deze tekens moeten negeren. Geerts (2005) sluit hierop aan door te stellen dat deze tekens niet echt betekenen. Het kan gebeuren dat deze niet-intentionele tekens vanuit de werkelijkheid onbedoeld in de voorstelling doordringen en zodoende het verloop van de voorstelling beïnvloeden.

Voorstellingen in het kader van de Veder Methode vinden over het algemeen plaats in zorginstellingen en zijn daardoor gevoeliger dan gangbare theatervoorstellingen voor ruis. Gedurende de voorstelling kan ineens de deur van de huiskamer open gaan en bezoek binnen komen. Daarnaast is de voorstellingsruimte minder goed geïsoleerd dan een theaterzaal, waardoor omgevingsgeluiden (zoals bijvoorbeeld een boor in de aangrenzende ruimte) beter kunnen doordringen. Het vermijden van deze ruis is met name voor deze kwetsbare doelgroep extra belangrijk. Door ruis is mogelijk dat wanneer de spelers net een bepaald vertrouwen en intimiteit hebben opgebouwd in de spelwerkelijkheid met de bewoners, deze plotsklaps verstoord wordt en de dagelijkse realiteit ruw binnenvalt. Door de dementie van de toeschouwers kunnen zij hier extra in verwarring door raken waardoor het effect van de voorstelling verslechterd kan worden.

Literatuur

Aristoteles (335 BC). *Poètika*. Groningen: Historische Uitgeverij.

Elam, K. (1980). *The semiotics of theatre and drama*. London: Routledge.

Feil, N. (1989). *Validation. The Feil method*. Cleveland: Edward Feil Productions.

Fischer-Lichte, E. (1983). *Semiotik des Theaters*. Tübingen: Dr. Gunter Narr.

Geerts, R. (2005). *Inleiding tot de theaterwetenschap. Semiotiek en voorstellingsanalyse: enkele methodologische bekommernissen*.

Verkregen op 10-01-2011 van <http://homepages.vub.ac.be/~rgeerts/inlthewet/semiotiek.html>

Hofman, H. (2001). *Improviseren kun je leren*. Culemborg: Pheadon.

Lehmann, H. (2006). *Postdramatic Theatre*. New York: Routledge.

Stanislavski, C. (1936). *An actor prepares*. New York: Routledge.

Strasberg, L. (1988). *A Dream of Passion: The Development of the Method*. New York: Penguin Books.

Van der Kooij, C. (2002). *Gewoon lief zijn?* Utrecht: Lemma BV.

Westerhof, G.J., Lamers, S.M.A. en De Vries, D.R.S.L. (2010). *Effecten van het ophalen van autobiografische herinneringen op emotioneel welbevinden bij ouderen*. *Tijdschrift voor Gerontologie en Geriatrie*, 41 (1), 5-12.

Poëzietherapie

Poëzie neemt een belangrijke plaats in in de Veder Methode. Reden hiervoor is dat poëzie een therapeutische werking kan hebben. Grondleggers van de poëzietherapie zijn de Amerikanen Leedy (1969) en Lerner (1980). In Europa heeft Petzold en Orth (2005) een belangrijke bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van deze therapievorm. Leedy (1969) stelt dat door poëzietherapie mensen beter hun gevoelens begrijpen, hun gevoelsrepertoire uitbreiden en hun emotionele behoeften beter communiceren. Rico (1984) heeft een methode ontwikkeld op basis van resultaten uit hersenonderzoek, waarbij poëzie de verbinding tussen de linker en rechter hersenhemisfeer bevordert en een ritmische 'flow' van het spreken tot stand brengt. Sindsdien heeft zich een ontwikkeling voorgedaan waarbij poëzietherapie bij uiteenlopende doelgroepen en problemen wordt toegepast (Heimers, Seizer, Soyka & Zing, 2008). Er zijn goede resultaten bereikt bij, bijvoorbeeld bij depressie, angststoornissen, schizofrenie, kanker en stervensbegeleiding.

Poëzie en ouderen

Marcoen (2010) heeft een artikel gewijd aan de heilzame werking van poëzie bij ouderen. Bij deze doelgroep helpt poëzietherapie bij de verwerking van verlies en het contact onderhouden met het leven (Mazza, 2003). De communicatie met anderen, ook met andere generaties, wordt bevorderd.

In toenemende mate wordt onderzoek gedaan naar de effecten van deze behandelvorm (Heimers, 2010). Dit geldt ook voor de toepassing van poëzietherapie bij mensen met dementie. Zo is er een onderzoek van Potenza en Labancz (1989) uitgevoerd op een dagcentrum voor mensen met de ziekte van Alzheimer. Het

ontwikkelde groepsprogramma is gedurende een aantal jaren met succes uitgevoerd. Uit een onderzoek van Hagens, Beaman en Bouchard Ryan (2003) komt naar voren dat gedichten patiënten helpen om hun communicatie met familie en professionele zorgverleners te verbeteren. Deze onderzoeken komen tegemoet aan de aandacht die Lerner (1997) wenselijk achtte voor de verdere ontwikkeling van poëzietherapie.

In de Veder methode is de poëzie een wezenlijk onderdeel vanwege zijn verwachte therapeutische werking en de ervaring dat poëzie bij kan dragen aan de verbetering van het contact met mensen met dementie.

Literatuur

Hagens, C., Beaman, A. & Bouchard Ryan, E. (2003). *Reminiscing, poetry writing, and remembering boxes. Personhood-centered communication with cognitively impaired older adults. Activities, Adaptation & Aging*, 27, 3 & 4, 97-112.

Heimers, S. (2010). *State of poetry therapy research (review). The Arts in Psychotherapy (in press)*.

Heimers, S., Seizer, H.U., Soyka, M. en Zing, G. (2008). *Wort für Wort. Die Heilkraft der Sprache in der Poesietherapie. Musik-, Tanz und Kunsttherapie*, 19 (1), 36-47.

Leedy, J. (1969). *Poetry therapy. Philadelphia: Lippincott*.

Lerner, A. (1980). *Poetry in the therapeutic experience. New York: MMB Music Inc.*

Lerner, A. (1997). *A look at poetry therapy. The Arts in Psychotherapy*, 24, 81-89.

Marcoen, A. (2010). *Over ouderen en de heilzame werking van poëzie. Tijdschrift voor Gerontologie en Geriatrie*, 43 (3), 112-115.

Mazza, N. (2003). *Poetry therapy. Theory and practice. New York: Brunner-Routledge*.

Petzold, H. en Orth, I. (2005). *Poesie und Therapie: Über die Heilkraft der Sprache. Poesietherapie, Bibliothherapie, Literarische Werkstätten. Bielefeld: Edition Sirius*.

Potenza, M. en Labancz, M (1989). *The use of poetry in a day care center for Alzheimer's disease. The American Journal of Alzheimer's Care and related disorders & Research*, 4, 10-12.

Rico, G. (1984). *Garantiert Schreiben lernen. Sprachliche Kreativität melodisch entwickeln. Ein intensivkurs auf der Grundlage der modernen Gehirnforschung. Reinbeck: Rowohlt*.

FACTS & FIGURES

Veder Formule

Veder Contact Methode in de 24-uurszorg

*Hoop is niet hetzelfde als optimisme
Evenmin de overtuiging dat iets goed zal aflopen.
Wel de zekerheid dat iets zinvol is ongeacht de afloop, het resultaat.*

Václav Havel

De Veder Formule is een driejarig traject waarin (huiskamer)voorstellingen en overdracht door training en coaching plaatsvinden. Het doel is tweeledig. Door middel van de voorstellingen van de spelers van Theater Veder dragen we bij aan het welzijn van de ouderen. Daarnaast leiden we zorgmedewerkers op om de Veder Methode zelf toe te gaan passen in een activiteit zoals het geven van huiskamervoorstellingen.

*Start: 2007
Regio's: 7
Organisaties: 17*

*Huiskamervoorstellingen: 736
- Unieke afdelingen: 423
(meeste afdelingen kregen 2x een huiskamervoorstelling)
- Bezoekers: 9.935
(ouderen, mantelzorgers, medewerkers)*

*Theatervoorstellingen: 56
- Bezoekers: 4.814*

*Trainingen: 177
- Deelnemers: 1.904*

*Coachings on the job: 537
- Gecertificeerden: 246*

Bruisplekken: 57

Symposia: 4 (Amsterdam, Eindhoven, Leeuwarden, Hengelo)

In dit traject van 9 maanden krijgt een team medewerkers van een afdeling nieuwe handvatten aangeboden om tijdens de dagelijkse zorg wederkerig contact te maken met de bewoners met behulp van de succesvolle elementen uit de Veder Methode, zoals het een-op-een-contact, het aanspreken van het langetermijngeheugen, zang, muziek en poëzie. Er wordt daarbij gewerkt aan acte de présence, lichaamshouding, intonatie en timing.

*Start: 2012
Organisaties: 8
Afdelingen: 19*

*Mappings met DCM en feedback-bijeenkomsten: 20
Trainingen: 154
Coachings on the job: 93
- Deelnemers: 346*

Extra's: Kick-off, huiskamervoorstellingen, familie-avonden, combinatie met de Veder Methode als activiteit

Wetenschappelijk onderzoek Veder Formule

Wetenschappelijk onderzoek Veder Contact Methode in de 24-uurszorg

2009 - 2011 Onderzoek "Evaluatie van de Veder Methode; theater als contactmethode in de psychogeriatrische zorg" door Marijke van Dijk

Begeleid door Prof. Dr. Rose Marie Dröes (Afdeling Psychiatrie/Alzheimercentrum, EMGO instituut voor Gezondheid en Zorgonderzoek, VUmc - Vrije Universiteit Amsterdam) en Prof. Dr. Julia van Weert (Amsterdam School of Communication Research/ASCoR, Universiteit van Amsterdam).

Onderzoeksbegeleidingscommissie: Berthy Peter (Amsta), Tineke van Sprundel (ActiZ), Rieta van Staalduine (Agis), Cynthia Piqué (CC Zorgadviseurs/TPLZ), Cora van der Kooi (Feeling for Care/IMOZ), Marieke Westra (Theater Veder), Marjolein Bodegraven (Theater Veder), Loes Wouterson (Theater Veder)

Het onderzoek vond plaats in het kader van het transitieprogramma in de langdurende zorg (TPLZ). Met dank aan Frank Tol voor het opstarten van het onderzoek.

2012 - 2016 Onderzoek "Implementatie van de Veder Contact Methode in de dagelijkse zorg voor mensen met dementie" door Petra Boersma (Hogeschool Inholland, Lectoraat Mental Health Nursing te Amsterdam)

Begeleid Prof. Dr. Rose Marie Dröes (Afdeling Psychiatrie/Alzheimercentrum, EMGO instituut voor Gezondheid en Zorgonderzoek VUmc - Vrije Universiteit Amsterdam) en Prof. Dr. Julia Van Weert (Amsterdam School of Communication Research/ASCoR, Universiteit van Amsterdam) en Prof. Dr. Berno van Meijel (VUmc/Hogeschool Inholland/Parnassia).

Onderzoeksbegeleidingscommissie: Berthy Peter (Amsta), Josien van Beek (zorgmanager), Rinse Merkus (Voorzitter Alzheimer Amsterdam), Desiree Bierlaagh (adviseur V&VN), Marja Flaming (Zorgkantoor Coöperatie VGZ), Tineke van Sprundel (ActiZ), Julie Meerveld (Alzheimer Nederland), Marieke Westra (Theater Veder), Marjolein Bodegraven (Theater Veder)

Het onderzoek vond plaats in het kader van promotieonderzoek. De ontwikkeling van de Veder Methode in de 24-uurszorg werd mede mogelijk gemaakt door ondersteuning van Fonds NutsOhra.

MET DANK AAN DE SLEUTELFIGUREN EN GECERTIFICEERDEN VAN DE ZORGORGANISATIES

Regio Amsterdam 2007 - 2009 Ontwikkeling Veder Formule en Veder Contact Methode

Amsta, Osiragroep (Amstelring) en Cordaan

Met speciale dank aan sleutelrollen die vervuld zijn door: Marga Bögels (Osiragroep/Amstelring), Berthy Peter (Amsta), Frans Bakker (Cordaan), Nico Pronk (Osiragroep/Amstelring), Marion Beckrop (Amsta), Ivonne van Leijenhorst (Amsta), Paula Leenhoven (Amsta), Marjan Bekkering (Amsta), Anja Schouten (Osiragroep/Amstelring), Marjon Scherpenzeel (Osiragroep/Amstelring), Marco Louw (Osiragroep/Amstelring), Anne Iken (Osiragroep/Amstelring), Marianne Boelen (Osiragroep/Amstelring), Joke Bos (Amsta), Gerda Stuijbergen (Amsta), Tineke Klok (Amstelring), Marleen Overeinder (Cordaan), Annemiek Verhoeven (Cordaan).

Gecertificeerden

Wennie Thijs (Osiragroep/Amstelring)
Petra van der Heijden (Amsta, nu werkzaam in Vecht en IJssel)
Rick van Essen (Amsta)
Rob Kok (Amsta)
Geertje Lassche (Cordaan)
Saskia Bonet (Cordaan)

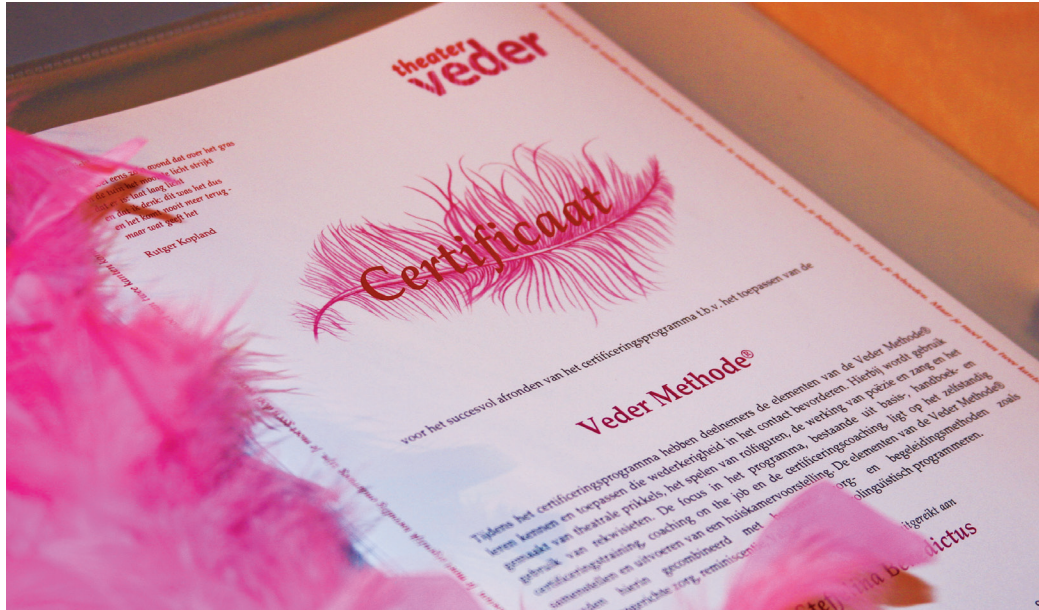
Regio Eindhoven 2008 - 2011 Ontwikkeling Veder Formule en Veder Contact Methode

Lunetzorg

Met speciale dank aan sleutelrollen die vervuld zijn door: Robert Keeris, Edith Knollema, Marijke Lowenthal.

Gecertificeerden

Noortje Maas
Clarien Ernes
Inge Visschers
Patty Vervoort
Wendy Peeters
Marian van Engeland

Leonie van Riel
John Bouten
Bianca van Kaathoven
Christine Cuijpers
Fred Pesuwarissa
Henny Teunissen

Archipel

Met speciale dank aan sleutelrollen die vervuld zijn door: Stefan Klaassen, Thea Sturme.

Gecertificeerden

Stefan Klaassen
Rianne Verberne
Sandra Buijs
Sanne Renders
Ellen Bockweg
Margreet Kloosdijk
Bianca Speijer-Kiliaan
Sandra Drummen
Annabel van Nunen
Angelique van Baal
Hermi Lammers
Annemie Fajs
Helmi Gloudemans
Marianne van Kooten
Antoinette Bolwerk
Mirjam Naninck
Kim Advokaat

Hermine Versantvoort
Tamara Steman
Corien Arts
Myrthe Adams
Francien Franssen
Angela Reinders
Angela van Doremalen
Antoinette van Loosdregt
Elke Steenstra
Esther Overman
Nicolien de Groot-Dekker
Pauline Spaninks

Valkenhof

Met speciale dank aan sleutelrollen die vervuld zijn door: Ellen Burgmans, Trudy Mennen, Will Zwaans.

Gecertificeerden

Karin van de Sanden
Helma Cuyppers

Regio Friesland 2009 - 2012 De Friese Wouden

Met speciale dank aan sleutelrollen die vervuld zijn door: Aukje Post, Wia Bouma, Peter Kamminga, Fetsje Haakma.

Gecertificeerden

Sita Plautz
Sjoukje Stoelwinder-de Haan
Wilma van der Veen
Albertina Riemersma
Klaas Renkema
Janneke Haas
Jellie Breekveldt
Aukje Koolstra
Alie Dijkstra
Anita Kloosterman
Benny Haakma
Griet Boetes
Jellie Beekveld
Juliet Dortmund
Petra Kloosterman
Sylvia Wortel
Wally Postma
Yfke Zijlstra

Zorggroep Tellens

Met speciale dank aan sleutelrollen die vervuld zijn door: Annagreet Krommendijk, Pieter Groenhof, Annemarie van der Veer, Hannie Suik, Fronny Bosma, Marianne Metz.

Gecertificeerden

Anke Bruining
Emmy van Dijk
Greetje Blaauw
Jildou Hoitenga
Mark Konst
Mirella van der Schaaf
Yfke Buma
Annita Boer
Ymkje de Boer-Adema
Djoeke Jellema
Petra Zwaan
Maaïke Prummel
Margreet Ykema
Mechtild de Jong
Anna Postma
Margriet Yntema
Aukje van der Werff
Elly Wiegersma
Doet Tuinman
Ria Bosgra
Jetty Cnossen

Palet

Met speciale dank aan sleutelrollen die vervuld zijn door: Maarten van der Meer, Saakje van Stralen, Anita Attema, Gea Jagersma.

Gecertificeerden

Ingrid Eizinga
Thea Walinga
Frederike van Oosterom
Henny Tulp
Debbie Bolhuis
Bea Wierstra
Hinke Mounthaar
Alie Plantinga
Angelique Fleur
Arie Brouwer
Aukje Eisma
Coba Berendsen
Liewina Rijpma
Nienke Haima
Regina Hoebeyn

Regio Noord-Holland Noord 2010 - 2012

Omring

Met speciale dank aan sleutelrollen die vervuld zijn door: Ans van Uem, Maaïke Santema Nelly de Geus, Iet van den Berg.

Gecertificeerden

Wendy Kamp
Cora Breg
Ingrid Out
Fokje Haagedoorn
Jenny de Ridder
Ingrid Huisman
Ellen Vriend
Monique Stam
Dineke de Winter
Gitta Hes
Ellen Zwaan
Annemarie Hooijboer
Ellen Berga
Carla Goede-Beers
Jacqueline Schipper
Viola Kauwling

Henny Bielsma
Esther Bakker

Stichting Vrijwaard

Met speciale dank aan sleutelrollen die vervuld zijn door: Petra Alders, Gaby Izaksson.

Gecertificeerden

Thomas Hendriks
Elisabeth Bal
Susanna Faas
Gaby Izaksson
Gemma Bod
Loes Oosterbroek
Monique Hubertse-Nieuwkerk
Carina Schulken
Zwaantje de Nooij
Ans Cornielje
Sandra Kolb
Helen Asselman

Wilgaerden

Met speciale dank aan sleutelrollen die vervuld zijn door: Tinie van der Jagt, Angélique Kuiper.

Gecertificeerden

Alma Lakeman
Daphne Duiker
Rosita Winter-van Luijk
Wilma Niekerk
Wietske de Vries
Rosita Feringa
Ada Frankfort
Leni Maas
Rein de Wit
Rosa Warmerdam-San Jose
Hanny Duys
Linda Hoogland
Jetty Riemersma
Femke Bakker
Tanja Harlaar
Gerda Groot
Yvonne Boerdijk
Angela Bruin
Joke Visser
Janny Vertelman
Marja van Duin - Ooijevaar

GGZ Noord-Holland-Noord

Met speciale dank aan sleutelrollen die vervuld zijn door: Yntske Zijlstra, Arno Hiemstra, Petra Blekkink, Teddy Lens.

Gecertificeerden

*Ans Slijkerman
Atie Boekweit
Brenda Haakman
Chantal Berends
Christa Hart
Uilke de Kort
Grace Wustlich
Hetty Kraakman
Irma Klaver
Marja Frank
Mieke Bakker
Renate Groot
Thea Velthuis
Yvette Hink*

Regio Twente 2011 - 2013

Carintreggeland

Met speciale dank aan sleutelrollen die vervuld zijn door: Henk Sniijders, Gerri Bannink, Sylvia Hoek, Jos Olde Engberink, Albert Heim, Malou Dikken.

Gecertificeerden

*Charlotte Kleinjan
Gea Veldman
Gea Otten
Yvonne Lobker
Sjer Doddema
Angelique Brugging
Ine Diepenmaat
Jené Wessels
Marianne Pape-Kolkman
Evelien Wensink
Esther Oude Weernink
Nanda Rademaker
Astrid Wending
Jannet Romeijn
Geessa Lightenberg
Lia Schipper
Marion Vonder
Anne Broos*

*Bea Albers
Marjan Brama
Marije Hekkink
Marianne Kleinsma
Annemarie Broos
Albert Heim
Gerdie Albers*

Regio Noord-Holland-Noord 2013 - 2015

Woonzorggroep Samen

Met speciale dank aan sleutelrol die vervuld is door: Anne Punt-Dekker en Anneke Hoornsman.

Gecertificeerden

*Petra Buijs
Tamara Kimmijzer
Anneke Hoornsman
Linda van de Wetering
Anneke Molenaar
Evita Wit
Sorja Schoonhoven
Yvonne de Wit
Monique Schoorl van Straaten
Tineke Janse
Lieneke Wit
Margo van Duijnhoven
Anita Broersen
Frida Koenis
Ria van Egmond
Willy Rijnja
Carla van Baar
Ida Rijs
Marjon Hillen*

Magentazorg

Met speciale dank aan sleutelrollen die vervuld zijn door: Lies Nieuwpoort, Harrie van Diepen.

Gecertificeerden

*Joke Kramer
Lies van der Gragt
Constance de Ronde
Nel Swaab
Margriet Geerlofs
Pauline Allée*

*Eva van Zelm
Ariena de Boo
Bianca Stam
Alexandra Bruel
Thea Jonker
Deborah Heijnis
Marjo Mense
Aukje Muis
Ellen Poelsma
Ans Overman
Antoinette van de Berg
Angela Commandeur
Babs van der Sluis
Marilene Groen
Loes Smit
Sylvia Lamping
Gerlinde Kostelijk
Sandra van Schagen*

Herbergiers vanaf 2014

Herbergier Olst

Met speciale dank aan sleutelrollen die vervuld zijn door: Mariët Schilderman, Wijnand ter Word.

Gecertificeerden

*Hans Alberts
Hilja Bentink
Lon Hooghoudt
Mariët Schilderman*

Herbergier Zoetermeer

Met speciale dank aan sleutelrollen die vervuld zijn door: Wilma De Ru, Martien Groenevelt.

Gecertificeerden

*Helma Visser
Mary van Koolwijk
Anita van Ravenstein
Jacqueline Dekkers Los*

Deelnemende locaties aan het certificeringsprogramma: Herbergier Oldeberkoop, Herbergier Vlijmen.

Extern gecertificeerden

Jeltsje de Boer

AMSTA
iedereen telt

Amstelring

archipel
zorgwelzijnwonen

**carint
reggeland**

cordaan

De Friese Wouden
wonen welzijn zorg

GGZ
Noord-Holland-Noord

herbergier olst
bijzonder gewoon

HilverZorg
Jezelf blijven.

(OOG VOOR ELKAAR) **Lunet ZORG**

Zorg
doen we
samen **A** **B** **M**
actiezorg behandelzorg magentazorg

LOC ZEGGENSCHAP
IN ZORG

Palet

thuiszorg, verpleging & verzorging, dienstverlening

zorggroep Tellens

vrijwaard
thuis in de samenleving

Valkenhof

Wilgaerden

**ZORG
KANTOOR**

menzis

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Omring

actiz
organisatie van zorgondernemers

**DE FRIESLAND
ZORGVERZEKERAAR**

GGZNEDERLAND

laluz.

Rabobank

FONDS
SLUYTERMAN VAN LOO
OUDERENPROJECTEN

fonds NutsOhra
ZORG VOOR KANSEN

RCOAK
Roomsch Catholijk Oude Armen Kantoor

SNS REAAL Fonds

VSBfonds,
iedereen doet mee

VGN VERENIGING
GEHANDICAPTENZORG
NEDERLAND

Veder Toekomst

*Van contactmethode
naar wereldburgerschap*

DANKWOORD

De afgelopen jaren ontving Theater Veder voor verschillende projecten ondersteuning van: Stichting RCOAK, Stichting Sluyterman van Loo, Fonds NutsOhra, Rabobank Amsterdam, SNS Reaal Fonds, Stichting het R.C. Maagdenhuis, Fonds Brentano en Stichting VSBfonds.

De deelname aan het driejarige Transitieprogramma in de Langdurende Zorg (TPLZ) werd ondersteund door een subsidie van het ministerie van VWS in samenwerking met GGZ Nederland, Actiz, BTN, VGN, het LOC en ZN. Bijzondere dank gaat uit naar het TPLZ begeleidingsteam, met name: Inge Borghuis, John van den Hout, Cynthia Piqué, Peter van Felius, Lieuwe-Jan van Eck, Annemieke den Hertog.

De implementatie van de Veder Methode bij 6 zorgorganisaties in Noord-Holland Noord werd mede mogelijk gemaakt door ondersteuning van Zorgkantoor coöperatie VGZ, regio Noord-Holland-Noord, met name Eric Breet, Bart Beerepoot en Marja Flameling. Bij de implementatie in de regio Twente was het Zorgkantoor van verzekeraar Menzis betrokken en in regio Friesland zorgkantoor de Friesland.

Veder dankt verder:

Bestuursleden van Theater Veder door de jaren heen: Fokko Kuik, Hilde Swarts, Wim Janzen, Selma Sevenhuijsen, Fawzia Nasrullah, Peter van Felius, Berthy Peter en Marret Kramer.

De raden van bestuur van de zorgorganisaties met wie Veder in de afgelopen jaren heeft samengewerkt.

Accountantskantoor Cifre, Paul Scholte en Red Tiger, Marije Berghuis voor financiële begeleiding en advies.

Loes Wouterson voor de ontwikkeling van het projectplan van de Veder Contact Methode in de 24-uurs zorg.

Helma Snelooper-Arendsen, Rick Piepers, Yt Nicolai, Joséphine Noyons, Toni Smith, Cato Fluitsma, Irene Annink, Vincent van Dam, Judith Kamerman, Lode de Roos voor hun bijdrage aan de totstandkoming van de cd's 'Veder Krakkers' en 'Wat deed ik hier alweer'.

Stichting Laluz en de 'Young professionals' van Laluz die binnen het City Program in 2013 en 2014 een bijdrage leverden aan diverse interne ontwikkelingen bij Veder.

De Rode Loper, Cultuurfestival Amsterdam Oost, met name Christine Ravenhorst, artistiek leider, voor het mogelijk maken van twee buurtvoorstellingen voor ouderen en jongeren.

In het bijzonder willen wij bedanken Linda van der Schaaf en Suzan Drummen (vormgeving/beeld), Moon Tummers (website), Willeke Kremer (VitalSmarts), Marie-José Blijlevens (IMK-opleidingen), Stefan Klaassen, Josien van de Beek, John van den Hout, Stan Klamer, Lia Rijnhart, Klaas Hofman, Mariska Boerop, Rienk Papma en Marianne Albers voor al wat niet gezegd kan worden, maar wat gegeven is door de jaren heen.

Colofon:

Redactie: Julie Wevers,

Marieke Westra

Fotografie: Jacqueline Dersjant,

Suzan Drummen, Cor Mantel,

Marcel Molle, Constance de Ronde

Jan-Willem Steenmeijer

Tekening: Stan Klamer,

Pieter Westra

Vormgeving: Linda van der Schaaf

Productie: Irene Annink

Uitgave: december 2015

Theater Veder

Derde Oosterparkstraat 88

1091 KB Amsterdam

www.theaterveder.nl

info@theaterveder.nl

*Individueel zijn we een druppel,
samen zijn we een oceaan*

Ryunosuke Satoro

